

ЕВРОПСКА
КОМИСИЈА

Брисел, 16. 10. 2013.
СОМ (2013) 700 коначни

САОПШТЕЊЕ КОМИСИЈЕ ЕВРОПСКОМ ПАРЛАМЕНТУ И САВЕТУ

Стратегија проширења и кључни изазови 2013–2014.

/Радна документа/:

{SWD(2013) 411 коначни}
{SWD(2013) 412 коначни}
{SWD(2013) 413 коначни}
{SWD(2013) 414 коначни}
{SWD(2013) 415 коначни}
{SWD(2013) 416 коначни}
{SWD(2013) 417 коначни}
{SWD(2013) 418 коначни}

КОПЕНХАГЕН ДВАДЕСЕТ ГОДИНА КАСНИЈЕ

ОСНОВНА ПРАВА НА ПРВОМ МЕСТУ - ВЛАДАВИНА ПРАВА, ДЕМОКРАТИЈА

И ПРИВРЕДА

I. АГЕНДА ЗА ПРОШИРЕЊЕ

Пре двадесет година западни Балкан је био растрган сукобом. Истовремено, Европска унија је постигла договор око услова познатих под називом Критеријуми из Копенхагена за придруживање будућих држава чланица Европској унији. Критеријуми из Копенхагена одражавају вредности на којима је ЕУ основана: демократију, владавину права, поштовање основних права, као и значај функционисања тржишне привреде. То је утрло пут историјској трансформацији и придруживању држава централне и источне Европе.

Десет година касније, на Самиту у Солуну 2003. године, ЕУ је одобрила државама западног Балкана јасну перспективу у погледу чланства у ЕУ, под условом да испуне неопходне услове, а нарочито критеријуме из Копенхагена и услове у оквиру Процеса стабилизације и придруживања (ПСП).

Хрватска је испунила ове услове. После ратификације Уговора о придруживању од стране свих држава чланица, Европска унија је примила Хрватску у чланство као 28. државу чланицу, 1. јула 2013. године. Хрватска је прва држава која је окончала читав Процес стабилизације и придруживања. Придруживање Хрватске је пример моћи трансформације и стабилизације које је последица процеса проширења и индиректне моћи Европске уније.

Историјски споразум који је априла постигнут између **Србије и Косова*** је још један доказ снаге перспективе ЕУ и њене улоге у зацељивању дубоких ожилјака насталих у прошлости. Од кључног значаја је што то такође одражава храброст политичког руководства обе државе. Савет Европе је јуна донео одлуку да отвори преговоре о придруживању са Србијом а Савет је одобрио почетак преговора у оквиру Споразума о стабилизацији и придруживању између ЕУ и Косова.

Ово је значајна година за остале државе које су у поступку проширења:

У јуну 2013. године, **Црна Гора** је усвојила свеобухватни план акција које обухватају поглавља о правосуђу и основним правима и о правди, слободи и безбедности, у складу са новим приступом у решавању ових поглавља у току ране фазе процеса придруживања. У **Албанији**, подршка коју све странке дају кључним реформама, уредно спровођење парламентарних избора и даљи кораци у борби против корупције и организованог криминала значе да је статус кандидата на дохват руке. **Бивша југословенска Република Македонија** опоравила се од политичке кризе у ранијем периоду ове године, али забринутост остаје, посебно када су проблеми везани за слободу изражавања и медије. Предузети су кораци у циљу поправљања међусуседских односа. У ширем смислу, направљен је пробој у разговорима о називу који се одвијају уз посредовање УН. У **Босни и Херцеговини**, недостатак политичке воље да се

---

* Ова ознака не доводи у питање ставове о статусу, и у складу је са Резолуцијом 1244/99 СБ УН и Мишљењем МСП о проглашењу независности Косова.

спроведу реформе и пропуст да се имплементира пресуда Сејдић - Финци спречавају напредовање државе ка ЕУ и економску перспективу.

У **Турској** се бележи напредак у правосуђу и другим реформама а септембра је приказан жељно очекивани пакет о демократизацији. Преговори о миру са Курдистанском радничком партијом (КРП) су настављени са циљем да се зауставе тероризам и насиље на југоистоку државе, постављајући основе за решавање проблема Курда. Међутим, начин на који се приступило демонстрацијама које су биле реакција на предложено решење за парк Гези у Инстанбулу изазвао је озбиљну забринутост истакавши потребу да ЕУ остане основна полуга за покретање реформи.

У погледу **Исланда**, нова влада је ставила на чекање преговоре са ЕУ о придруживању и изјавила да се преговори неће наставити уколико се не одржи референдум.

Процес придруживања је данас ригорознији и свеобухватнији него раније. То је одраз еволуције политике ЕУ као и лекција које су научене из претходних проширења. Процес је грађен на темељу строгих али поштених условљавања са напредовањем ка стицању чланства у зависности од корака које свака држава предузме да би задовољила успостављене критеријуме. Кључна лекција из прошлости је значај решавања **основних права**.

Владавина права је сада у средишту процеса проширења. Нови приступ, који је децембра 2011. године подржао Савет, значи да државе треба да решавају проблеме као што је реформа правосуђа и борба против организованог криминала и корупције у раној фази преговора о придруживању. Овим се максимализује време које државе имају да израде чврсту евиденцију о спровођењу реформи чиме ће се обезбедити дубоко укореење реформи и њихов неповратни карактер. Овај нови приступ је кључни елемент оквира преговора за Црну Гору и обликоваће рад Комисије са другим државама у процесу проширења.

Глобална економска криза у последњих пет година нагласила је потребу свих држава да из основе ревидирају и ојачају своје економско управљање. Ово се односи нарочито на државе западног Балкана, од којих ни у једној не функционише тржишна привреда. Свака од њих погођена је високом стопом незапослености, нарочито међу младима. Од кључног је значаја да ове државе интензивирају реформе којима ће се вратити на одржив раст и решити изазове које је неопходно решити да би се задовољили економски критеријуми и повисио ниво конкурентности. Овим Саопштењем утврђују се предлози за подржавање овог циља, укључујући и увођење националних стратегија привредних реформи и акционих планова који се односе на управљање јавним финансијама.

Догађања у извесном броју држава које су у процесу проширивања подвукла су значај јачања демократских институција и обезбеђивања инклузивних демократских процеса који подржавају ове институције и јачају кључна демократска начела и заједничке вредности ЕУ. Већа улога цивилног друштва је кључ, као што су то и заједничке платформе странака у прилог ЕУ интеграцијама као и даљи развој изборних и парламентарних реформи, и реформи јавне управе.

Европска унија је заснована на заједничким вредностима и начелима, укључујући и поштовање **основних права**. Све државе западног Балкана и Турске треба да предузму даље реформе како би обезбедиле да у пракси, а не само на папиру, у слову закона, буду поштовани начела слободе изражавања и заштита права лица која припадају мањинама, укључујући и Роме. Чвршће мере су потребне за заштиту других осетљивих група од дискриминације, нарочито по основу сексуалне оријентације.

Добри међусуседски односи и регионална сарадња су кључни елемент процеса стабилизације и придруживања. Развој догађаја нарочито у Србији и на Косову је показао да државе могу напредовати ка превазилажењу наслеђа недавног сукоба, у складу са самим начелом на коме је основана Европска унија. Регионалну сарадњу треба даље оснаживати, да постане инклузивна и власништво региона. Комисија у потпуности подржава рад Процеса сарадње југоисточне Европе и Савета за регионалну сарадњу, укључујући и Регионалну стратегију 2020. Треба обновити напоре да се превазиђу међусобни **билатерални спорови** између држава у фази проширења и спорови са државама чланицама. Билатералне проблеме треба да решавају стране на које се они односе у што ранијој фази и они не треба да задржавају процес придруживања.

Година 2014. јесте година почетка примене другог **Инструмента претприступне помоћи**. Кроз ИПА II, ЕУ ће наставити да обезбеђује значајна средства државама у фази проширења у припреми за придруживање, са пропорционалним нивоом средстава за период 2014 – 2020 (€11.7 милијарди по тренутним ценама) како се наводи у важећем финансијском оквиру. ИПА II ће такође подржавати регионалну и прекограничну сарадњу. ИПА II ће се фокусирати на подручја заједничких интереса, нарочито у смислу подржавања реформи и њихове одрживе имплементације у области владавине права, како би се ојачале демократске институције и добро управљање као и друштвено-економски развој.

Почетак ИПА II је такође прилика да се обезбеди још тешња веза са стратегијом проширења и приоритетима у смислу помоћи. ИПА II уводи неке значајне иновације, са посебним фокусом на дефинисању дугорочне политике и стратегија у ограниченом броју сектора који имају приоритет, што ће бити усаглашено са потребама и капацитетима сваке државе. Биће успостављени јасни циљеви и реалистични индикатори повезани са вишегодишњом помоћи у конкретним секторима. Уколико државе задовољавају неопходне стандарде у области управљања јавним финансијама, оне ће бити у стању да извуку корист из подршке буџету – што је још један подстицај реформи. Подстицаји ће бити доступни државама које покажу значајан напредак на путу реформи. У случају подбачаја, средства ће бити поново распоређена. Управљање ИПА програмима ће и даље бити усмерено, углавном кроз мањи број већих пројеката.

Све државе у процесу проширења имају јасну **европску перспективу**. Напредовање ка стицању чланства зависи од корака које свака држава предузме да би задовољила успостављене критеријуме, засноване на начелу сопствених вредности. Ово је кључно за успостављање кредибилитета у политици проширења и за обезбеђивање подстицаја државама да наставе путем далекосежних реформи. Истовремено, за државе чланице је од суштинског значаја, заједно са институцијама ЕУ, да воде добро припремљену дебату о политичким, економским и друштвеним утицајима политике проширења. Оне имају кључну улогу у пружању информација грађанима о чињеницама садржаним у политици проширења и, чинећи то, да исте информишу о користима, укључујући главни допринос такве политике миру, безбедности и просперитету, и да решавају сваку евентуалну основу за забринутост.

II Кључни изазови

У овом Саопштењу Комисија наглашава извештајан број кључних изазова са којима се суочавају западни Балкан и Турска: економско управљање и конкурентност; владавина права; функционисање институција које гарантују демократију; основна права; и, у случају западног Балкана, превазилажење наслеђа из прошлости. Ови изазови су централни елемент критеријума из Копенхагена и условљавања у процесу

стабилизације и придруживања. Мере којима се решавају ови изазови су такође међусобно оснажујућег карактера. На пример, промовисањем владавине права и гарантовањем основних права постиже се повећање правне извесности и заједно са дубљом регионалном интеграцијом, даје се значајан допринос подршци економском развоју и конкурентности.

а) Економско управљање и конкурентност

У последње три године ЕУ је до значајне мере ојачала своје економско управљање. У Европском полугодишту, државе чланице координирају фискалне и структуралне политике пре него што њихови парламенти усвоје националне буџете. Алатке економског дијалога са државама у процесу проширења се постепено адаптирају новим изазовима и механизмима за координацију у ЕУ. Од ових држава је већ затражено да већи нагласак ставе на одрживост својих спољних позиција и на главне структуралне препреке порасту. Значајно је сада мало се потпуније осврнути на главне инструменте ЕУ у економском дијалогу с обзиром на то на који начин су државе у процесу проширења економски и финансијски интегрисане са ЕУ.

ЕУ је одредиште за приближно 60% извоза из западног Балкана. ЕУ је такође увелико највећи страни инвеститор у смислу директних инвестиција (СДИ). Са изузетком Турске, банке из ЕУ доминирају финансијским сектором. Приступ јединственом тржишту ЕУ за робе и услуге обезбеђује значајан канал за пораст. Опоравак у ЕУ ће такође имати позитиван утицај нарочито на западни Балкан. Најновија прогноза Комисије је да западни Балкан треба да забележи пораст од 2% у 2013. години. Прогноза за Турску је 3,2%, са индикацијом повратка на већу стопу раста после релативно успоренијег раста у 2012.г.

Скромни опоравак на западном Балкану није гаранција одрживог раста и приближавања. Остају значајни изазови у свим државама у процесу проширења у смислу економских реформи, конкурентности и отварања нових радних места:

- Док у Турској функционише тржишна привреда, ниједна држава на западном Балкану која је у процесу проширења не ужива овај статус.
- Системе управљања јавним финансијама треба значајно ојачати да би се смањио ризик од злоупотреба и корупције.
- Владавину права треба значајно унапредити да би се обезбедила правна извесност за привредне субјекте и за повећање нивоа поверења код инвеститора.
- Структуралне реформе треба да буду разврстане по приоритету, и да се повиси ниво конкурентности како би се пружила подршка фискалној консолидацији, решили високи спољни дисбаланси као и висок ниво незапослености чији је просек преко 20% у свим државама на западном Балкану. Постоје значајне регионалне разлике унутар самих држава, са вишим нивоима сиромаштва у руралним подручјима.

Предлаже се нови приступ као помоћ државама у процесу проширења да реше основне економске проблеме и задовоље економске критеријуме. Ове државе ће бити позване да оснаже економску политику и управљање њоме посредством координиране припреме националне реформске стратегије која обухвата два елемента – макро-економски и фискални програм и програм структуралних реформи и конкурентности. Ово ће се разматрати и у билатералном и у мултилатералном дијалогу са овим државама:

- Макро-економски и фискални програм и даље ће бити предмет решавања посредством постојећих инструмената, т.ј. Економских претприступних програма за државе кандидате, а Економских и фискалних програма за потенцијалне

кандидате. Да би се ојачао надзор, заједнички Савет ЕКОФИН са државама кандидатима биће позван да обезбеди боље циљано вођење политике кроз препоруке специфичне за конкретну државу и да предузима годишње ревизије и инвентаре спровођења политике.

- Као нови елемент, од ових држава биће затражено да израде програме структуралне реформе и реформе конкурентности. Ови програми ће бити припремани паралелно са фискалним програмима, али ће тада бити подложни ревизији у контексту релевантних тела надлежних за Споразум о стабилизацији и придруживању, посебно са акцентом на области индустрије, конкуренције, унутрашњег тржишта, истраживања, образовања, транспорта, енергетике и животне средине. Такође, Комисија ће користити јесење извештаје о напредовању да изради јасне смернице у погледу потребних реформи за остваривање даљег напредовања у задовољавању економских критеријума.

Комисија ће се такође укључити у дијалог о управљању јавним финансијама са државама у процесу проширења који ће између осталог пружити подршку напредовању ка задовољавању економских критеријума. Државе треба да израде акционе планове у овој области које ће надгледати Комисија. Напредовање ка ефикасном управљању јавним финансијама ће такође отворити могућност секторске подршке буџету, како је предвиђено у ИПА II.

Комисија ће преузети одговорност за унапређивање овог приступа у тесној сарадњи са релевантним међународним финансијским институцијама и обезбедиће свеобухватну регионалну техничку помоћ у том циљу. Препоруке Комисије везане за економске критеријуме пружитиће смернице у погледу обима ове техничке помоћи.

Друге мере за подизање нивоа конкурентности, инвестиција, раста и нових радних места

Подршка Комисије одрживом економском развоју на западном Балкану досеже изнад макро-економске стабилизације и постизања нивоа на коме функционише статус тржишне привреде. Од почетка кризе, Коисија инсистира на томе да треба више урадити на решавању тешких друштвено-економских ситуација, нарочито на решавању високе стопе незапослености. Комисија такође наглашава потребу да се подржи инвестирање у инфраструктуру на западном Балкану. Прекогранични транспорт, енергетика и мреже комуникација су недовољно развијени. У погледу величине економија западног Балкана, кључ је тешња интеграција. Регионална привредна сарадња је препозната као шанса за раст и као основа за политичку сарадњу и добросуседске односе. Планирана либерализација услуга у оквиру Подручја слободне трговине у централној Европи (ЦЕФТА) ће даље подржавати овај циљ. Развој људског и физичког капитала у руралним подручјима и даље усвајање стандарда ЕУ у сектору пољопривреде и производње хране ће допринети конкурентности регионалног пољопривредног сектора.

Комисија је већ започела нови дијалог о програмима запошљавања и друштвених реформи са Турском и Србијом. Уследиће дијалози са Бившом југословенском Републиком Македонијом и Црном Гором. Друштвено-економска ситуација у државама које су потенцијални кандидати је изазовнија него што је то случај са државама кандидатима, па ће стога бити потребна додатна подршка за изградњу административних капацитета како би се олакшало учешће у новом процесу. Потенцијални кандидати ће постепено бити позивани на нове дијалогe. Свеобухватна техничка помоћ биће на програму 2014. године, са нагласком на потенцијалним кандидатима. Са циљем да се смањи јаз између вештина и да се унапреде образовни

системи, Комисија ће наставити са развијањем платформе западног Балкана о образовању и обучавању.

Под окриљем Регионалног савета за сарадњу (РСС), регионалне групе основане у оквиру Солунске агенде започеле су решавање приоритета Европе 2020. У току је израда Регионалне стратегије 2020. Потребно је да се уради више како би се подигла свест и капацитет тренутно расутих регионалних група, тако да оне могу да се ангажују на редовним тимским ревизијама и да дају препоруке. Биће потребно да РСС развије механизме за јавно надгледање. Налазе ових група и механизме за надгледање пратиће Комисија у свом економском дијалогу и процесу израде ИПА програма.

Реформе које воде задовољавању економских критеријума биће такође подржане од стране Инвестиционог оквира за западни Балкан (ИОЗБ). ИОЗБ игра све значајнију улогу пружајући помоћ у припреми и подржавајући инвестиције које су најнеопходније за подизање раста и отварање нових радних места. Према ИОЗБ, Комисија, билатерални донатори и међународне финансијске институције подржавају годишње инвестиције у транспорт, енергетику, животну средину, климатске промене, друштвени сектор/развој МСП у вредности од €4 милијарде, при чему Комисија суфинансира платформу западног Балкана у области МСП са циљем да побољша приступ фондовима за МСП посредством гаранција и предузетничког капитала.

Побољшање међусобне везе транспорта и енергетике између ЕУ и држава у процесу проширења биће кључни приоритет за унапређење одрживог привредног раста, нових радних места, трговине и културне размене. Комисија наглашава значај даљег развоја Транс-европске енергетске инфраструктуре и сарадње са Енергетском заједницом. Предстојећи Уговор о Транс-европској заједници ће унапредити интеграцију тржишта и инфраструктуре копнених транспорта, док истовремено помаже државама западног Балкана у спровођењу стандарда ЕУ у области копненог транспорта Комисија је извршила ревизију Транс-европских мрежа и ЕУ у области транспорта (ТЕН-Т) и енергетике (ТЕН-Е) са циљем да побољша повезаност са државама обухваћеним проширењем и добросуседске политике. У том смислу, Комисија је усвојила листу пројеката од заједничког интереса (ПЗИ) за развој Транс-европске енергетске инфраструктуре. Листа пројеката од интереса за Енергетску заједницу (ПНЕЗ) треба да буде усвојена на предстојећем Савету министара Енергетске заједнице.

Сарадња са Турском ће се интензивирати, не само на пољу стратешких локација и потенцијала као што је енергетски инкубатор. У 2013. години Турска је ратификовала Споразум о Транс-анатолском гасоводу чији је циљ да се повеже са Транс-јадранским гасоводом, којим се природни гас допрема у ЕУ из Каспијске области преко Турске. У овом контексту, јачање енергетске сарадње између ЕУ и Турске, као и релевантан напредак у приступним преговорима олакшали би даље напредовање ка међусобној повезаности и интегрисању енергетских тржишта ЕУ и Турске. Комисија очекује евалуацију од Светске банке која врши ревизију Царинске уније ЕУ – Турска. Ова евалуација коју је уговорила Европска комисија резултираће препорукама о унапређењу њене функционалности и могућег проширивања обима.

Како би пружила подршку горенаведеним изазовима, Комисија ће:

- Позвати државе у процесу проширења да припреме националне стратегије реформи које обухватају два елемента – постојеће макроекономске и фискалне програме и нове структуралне реформе и програме конкурентности. Овај процес ће резултирати препорукама према специфичностима сваке државе и јасним смерницама о акцијама потребним да би се постигао даљи напредак ка постизању функционалне тржишне привреде и унапређењу конкурентности.

- Отпочети дијалог са државама о неопходним захтевима које морају задовољити како би испуниле стандарде управљања јавним финансијама, чиме се припремају основе за могућу подршку из ИПА буџета.
- Обезбедити свеобухватну техничку помоћ у тесној сарадњи са другим међународним организацијама.

У периоду 2007-2013. године, до €190 милиона претприступне помоћи обезбеђено је за јачање институционалних капацитета влада у областима као што је управљање јавним фондовима, економска и фискална политика и статистика, као и институционалних капацитета националних банака.

Посредством програма ИПА II, Комисија ће наставити да подржава реформе које воде ка задовољавању економских критеријума и друштвено-економском развоју, укључујући и коришћење Инвестиционог оквира за западни Балкан (ИОЗБ), постављајући као приоритет побољшање повезаности транспорта и енергетике између ЕУ и држава у процесу проширења, и да обезбеђује техничку помоћ за подршку економском управљању, дијалогу о запошљавању и социјалним питањима, циљевима РСС из регионалне стратегије 2020, и пољопривредном и руралном развоју.

б) Владавина права

Владавина права је основна вредност на којој је основана ЕУ. Очување вредности као што је владавина права је разлог због кога је Европска унија формирана, од самих зачетака па до последњих поглавља о проширењу. Владавина права остаје приоритет за ЕУ и налази се у **самој сржи процеса придруживања**, као носећи стуб политичких критеријума из Копенхагена. Државе које теже придруживању Унији треба у раној фази да успоставе и унапређују прописно функционисање основних институција неопходних за обезбеђивање владавине права. Владавина права подржава пословну средину, обезбеђујући правну извесност за привредне субјекте и стимулишући инвестирање, нова радна места и раст. Борба против организованог криминала и корупције је кључна за супротстављање инфилтрацији криминала у политичке, правне и привредне системе. У већини држава обухваћених процесом проширења постоји потреба за инклузивним, транспарентним и амбициозним реформама правосуђа са циљем да се обезбеди независно, непристрасно, ефикасно и одговорно правосуђе. Неопходна је нарочита пажња приликом постављања судија, евалуације и дисциплинских поступака за судије. Постоји такође потреба да се успоставе чвршћи оквири за решавање корупције и организованог криминала, што изазива велику забриутост у многим државама које су у процесу проширења. Неопходни су напори како би се обезбедила одржива евиденција релевантних резултата у овој области заснована на ефикасној и непристрасној истрази, оптужби и судским пресудама у предметима на свим нивоима, укључујући и корупцију на највишим нивоима.

Процес визне либерализације је подстакао државе западног Балкана да предузму значајне кораке ка реформисању аспеката најуже повезаних са процесом визне либерализације. Те реформе су ојачале интерно управљање. Ове државе треба да повећају напоре у консолидацији ових реформи и спровођењу мера како би спречиле злоупотребу либерализованог визног режима како Комисија наглашава и препоручује у својим извештајима о надгледању након либерализације визног режима. Комисија ће презентирати четврти извештај о овој теми до краја 2013. године. Миграције и проблеми управљања границама ће и даље бити решавани у одговарајућим форумима, као што је оквир ССП укључујући и поглавље 24 о правди, слободи и безбедности.

Управо се имплементира **нови приступ у преговорима о придруживању** о правосуђу и основним правима и правди, слободи и безбедности. Као надоградњу на лекције научене из прошлости, овим новим приступом уводи се потреба за темељно вођеном евиденцијом о спровођењу реформи коју треба установити током процеса. Решавањем ових питања у раној фази процеса државе обухвћене процесом проширења добијају максимално време да обезбеде да те реформе буду дубоко укорене и неповратне. Овај нови приступ се тренутно примењује у преговорима са *Црном Гором*, која је припремила свеобухватне акционе планове као основу за отпочињање преговора о овим поглављима. Након позива Савета Европе јуна 2013. године, овај нови приступ се у потпуности интегрише у оквир за преговоре са Србијом, а у току је аналитички преглед поглавља 23 и 24.

Владавина права је такође кључна тема у **односима ЕУ са другим државама обухваћеним процесом проширења**.

У дијалогу Комисије о придруживању на високом нивоу са *Бившом југословенском Републиком Македонијом* и даље се решавају питања владавине права. Известан број кључних приоритета из Мишљења Комисије 2010. године којим се утврђују услови за отпочињање преговора о придруживању са *Албанијом* односе се на владавину права. Комисија подржава реформе правосуђа кроз Структурисани дијалог о праву са *Босном и Херцеговином* а такође води и Структурисани дијалог о владавини права са *Косовом* са фокусом на борби против организованог криминала и корупције и реформи правосуђа. Владавина права је такође приоритет у позитивној агенди са Турском.

Како би пружила подршку раду на горенаведеним изазовима, Комисија ће:

- Имплементирати нови приступ поглављима о правосуђу и основним правима и правди, слободи и безбедности са Црном Гором и Србијом и наставити да сматра приоритетом владавину права посредством циљаних дијалога са другим државама у процесу проширења.
- Обезбедити координацију са релевантним европским агенцијама (нарочито када су у питању Европол, Евројуст и Фронтекс) и охрабривати јачање сарадње међу овим агенцијама и држава у процесу проширења, укључујући и закључивање оперативних споразума са Европолом.
- Јачати подршку реформама које се односе на владавину права посредством програма ИПА II и на националним и на регионалним нивоима, како би се реформе утемељиле у ове кључне области и тиме се обезбедила ефикасна размена добре праксе у успостављању евиденције за решавање проблема организованог криминала и корупције.

У периоду 2007-2013. године, преко €800 милиона претприступне помоћи обезбеђено је за побољшање сектора правосуђа, независност судства, борбу против корупције и организованог криминала, као и за управљање границама и безбедност. **Програмом ИПА II**, развијаће се секторске стратегије са посебним фокусом на развој независног, ефикасног и професионалног правосуђа и на подршку развоју снажног оквира на националном и регионалном нивоу и евиденцији спровођења борбе против организованог криминала и корупције.

Ово обухвата и превентивне мере и обезбеђивање тела за спровођење закона за ефикасним правним и истраживачким алаткама, а нарочито са капацитетом да спроведе финансијске истраге.

в) Функционисање институција које гарантују демократију

Политички критеријуми из Копенхагена захтевају од држава кандидата да постигну стабилност институција које гарантују демократију. Прописно функционисање кључних институција је од виталног значаја, било да је то национални парламент, влада или јавна управа. Транспарентност, одговорност и ефикасност институција и јавних управа, укључујући и фокусирање на потребе грађана и пословног сектора, треба да постану приоритети у већини држава обухваћених процесом проширења. Треба више учинити на јачању партиципаторне демократије и успоставити националне платформе које се односе на реформе везане за ЕУ којима се постиже консензус странака и шире друштвене заједнице у погледу подршке неопходне за велике реформе. Државе такође треба да пронађу одговарајућу равнотежу између **централне, регионалне и локалне власти** која је најбоља подршка спровођењу реформи и испоручивању услуга грађанима. Кључна је такође улога регионалних и локалних власти у процесу усаглашавања са ЕУ и коначна примена прописа ЕУ.

Демократске институције и даље су крхке у једном броју држава у поступку проширења. Недостаје култура постизања консензуса, а улога **националних парламената** није развијена. Демократија је нешто више од спровођења слободних и поштених избора. Она подразумева снажне, одговорне институције и партиципаторне процесе, којима су средишта национални парламенти. Парламентарна провера се често минира превеликим бројем хитних поступака за доношење законских прописа, slabим системом парламентарних одбора и поступака и недовољним обимом консултација заинтересованих страна, уз минимални допринос стручњака.

Избори се пречесто виде као прилика да се приграби политичка контрола над државним институцијама далеко више од нормалне легитимне предаје политичке моћи повезане са променом администрације. У много случајева, чак и релативно ниско котиране позиције у јавној управи су ефикасно политизирани. Тиме се минира и капацитет и одговорност управа. **Реформа јавне управе** је од виталног значаја, укључујући професионализацију и деполитизацију грађанског сервиса. Утемељивање начела вредновања заслуга, решавање корупције и обезбеђивање адекватних административних поступака, укључујући и оне везане за људске ресурсе, су од фундаменталног значаја.

Цивилно друштво и грађани, а нарочито млади људи су често маргинализовани из дневне политике. Потребно је даље развијати дијалог између фактора одлучивања и заинтересованих страна. Оснажено цивилно друштво је кључна компонента сваког демократског система. Оно јача политичку одговорност и друштвену кохезију, продубљујући разумевање и укључивање реформи повезаних са придруживањем, и подржавајући помирење у друштвима подељеним сукобом. У неким случајевима треба развити околину која ће представљати подршку и подстрек и побољшати услове за дијалог о политици и унети допринос који није партизански у процесе одлучивања, уз подршку квалитетних статистичких података које обезбеђују независна надлежна национална статистичка тела. Треба обезбедити независност и ефикасност кључних тела као што је **омбудсман и државне ревизорске институције**, чије препоруке треба на одговарајући начин поштовати.

Како би пружила подршку раду на горенаведеним изазовима, Комисија ће:

- Радити интензивније са међународним организацијама као што је Савет Европе, ОЕБС/ОДИХР и ОЕЦД (СИГМА) на пружању подршке изборној и парламентарној реформи, наставити да унапређује међупарламентарну сарадњу националних парламената у региону и оних из држава чланица ЕУ и Европског парламента.
- Повећати приоритет који се даје реформи јавне управе у процесу придруживања, са посебним нагласком на транспарентност, деполитизацију и процес регрутовања кадрова заснован на врлинама.
- Интензивирати фокусирање на цивилно друштво укључујући и изградњу капацитета и охрабривање стварања подстицајне средине за његов развој и већу улогу заинтересованих страна у реформама, између осталог и посредством вишег нивоа транспарентности деловања владе и њеног трошења новца;
- Унапредити широко постављено учешће у процесу придруживања, дограђивање на основу позитивног примера Црне Горе и подстаћи максималну транспарентност приликом поступања са релевантним документима.

У периоду 2007-2013. године, преко €30 милиона претприступне помоћи обезбеђено је за јачање, између осталог, и капацитета националних парламентарних скупштина, омбудсмана и националних ревизорских институција. У истом периоду, организацијама цивилног друштва обезбеђена је подршка са око €190 милиона из ИПА програма, као и око €35 милиона из фонда Европског инструмента за демократију и људска права (ЕИДХР). **Посредством програма ИПА II**, Комисија ће пружити подршку јачању демократских институција, добром управљању, укључујући и омбудсмане, и реформи јавне управе, укључујући и твининг пројекте у наведеним областима. Комисија ће такође истражити могућности да оснажи и даље подржи наредне генерације креатора политике, јавних функционера и руководилаца, укључујући и циљне програме посета и могуће шеме ЕУ за стипендирање. Комисија ће такође и даље наставити са подршком изградњи капацитета цивилног друштва и посредством Могућности цивилног друштва, и обезбедити снажнију улогу цивилном друштву у стратешким програмима ИПА II.

г) Основна права

Грађанска, политичка, социјална и економска права, као и права мањина су значајна питања у већини земаља проширења. Основна права су углавном гарантована законом у земљама проширења, али се у многим случајевима не спроводе у пракси. Треба више да се уради на побољшању положаја жена и родне равноправности, обезбеђивању остваривања права детета и подршке особама са инвалидитетом.

У одређеном броју земаља проширења, слобода изражавања је и даље озбиљан проблем. Етничке мањине, посебно Роми, суочавају се са многим тешкоћама, упркос постојању законских оквира који подржавају њихова права. Важно је да се консолидује кохерентан оквир за борбу против одређених облика и израза расизма и ксенофобије у областима као што су аудио-визуелни медији, спорт, политика, образовање и интернет. Дискриминација на основу сексуалне оријентације је такође широко распрострањена. Ове угрожене групе суочавају се и са друштвеним непријатељством које уме да пређе у говор мржње, насиље и застрашивање.

У овогодишњем Саопштењу, Комисија посебно наглашава слободу изражавања, ситуацију Рома и положај ЛГБТИ лица. Комисија тесно сарађује по овим основним питањима права са релевантним међународним и регионалним организацијама, посебно

са Саветом Европе и ОЕБС-ом. Комисија предлаже да земље кандидати учествују као посматрачи у Агенцији Европске уније за основна права, имајући у виду подршку њихових напора да обезбеде пуно поштовање основних права.

- Слобода изражавања

Комисија даје приоритет слободи изражавања и медија у процесу приступања ЕУ и у нашој финансијској и техничкој подршци. У јуну 2013, Комисија је заједно са Европским парламентом одржала **Speak-Up!2 конференцију** која је окупила стотине кључних заинтересованих страна из медија, цивилног друштва и државних органа.

Земље проширења у већини случајева карактеришу плуралистички медијски пејзажи. Међутим, Speak-Up!2 конференција је потврдила да одређен број важних изазова треба хитно решавати. Случајеви **насиља и застрашивања новинара** и даље су проблем, што води ка аутоцензури. Власти морају да појачају напоре на истражи нових и прошлих случајева и осигурају примену одговарајућих санкција против починилаца. Декриминализацијом **клевете**, учињен је велики корак ка заштити слободног и критичког новинарства у југоисточној Европи. Међутим, прогони новинара се настављају. Постоји потреба да се правосуђе развија и обучава за спречавање злоупотреба државне власти.

Политичко уплитање у слободу медија остаје озбиљан проблем. Потребни су додатни напори да би се обезбедила политичка и финансијска независност **јавних радиодифузних сервиса** у земљама западног Балкана. Ово се најбоље обезбеђује одрживим финансирањем и транспарентним правилима именовања чланова управних одбора и снажном националном посвећеношћу потребним реформама. У већини земаља проширења, **регулаторне агенције** не раде на задовољавајући начин. Осим тога, није успостављена функционална **медијска саморегулација** и медији треба да учине већи напор да побољшају своје интерно управљање. Такође је потребно да се изврши **неформални економски притисак на медије**, укључујући и кроз **транспарентност медијског власништва**, спречавање његове прекомерне концентрације и транспарентна правила о набавци владиног оглашавања. Закони о раду у медијима такође треба да буду правилно спроведени.

Да би подржала рад на овим изазовима, Комисија ће:

- Подстицати слободу изражавања и медија и наглашавати њен значај за чланство у ЕУ, кроз наше редовне политичке дијалоге са земљама проширења.
- Осигурати да се слобода изражавања и медија доследно решава као приоритет, кроз поглавље 23 Правосуђе и основна права и поглавље 10 Информационо друштво и медији.
- Додељивати награду за изузетност у истраживачком новинарству почев од 2014. године.

У периоду 2007-2013, преко 27 милиона евра претприступне помоћи је обезбеђено да се помогне земљама да се ухвате у коштац са изазовима који се односе на слободу изражавања. **Кроз ИПА II**, Комисија ће развити дугорочну визију финансијске помоћи ЕУ за слободу изражавања, радећи са кључним партнерима (нпр. Савет Европе, ОЕБС, ОЕЦД).

- Роми

Постоји око 10 до 12 милиона Рома у Европи, од којих је око 4 милиона у Турској и 1 милион на западном Балкану. Широм Европе, **ситуација већине ромских заједница је ствар која изазива озбиљну забринутост**. Роми су веома често жртве расизма,

дискриминације и социјалне искључености и живе у дубоком сиромаштву, немајући довољно приступа здравству, образовању и обуци, становању и запошљавању. С обзиром на тешке услове са којима се суочавају, знатан број напусти регион и тражи азил у једном броју земаља ЕУ. Већина ових захтева је на крају неуспешна. Ова ситуација није одржива.

Од 2011, оквир за Националне стратегије за интеграцију Рома установљен је на нивоу ЕУ. С нагласком на смањење сиромаштва, социјалну искљученост и дискриминацију Рома, циљеви и принципи овог оквира подједнако су релевантни за земље проширења, у којима мора много више да се уради да се олакша социјална и економска инклузија Рома и да се развије и обезбеди адекватна примена, праћење и мониторинг **националних стратегија Рома**. Инклузија Рома мора да постане национални приоритет, не само у стратешким документима, већ и у стварном ангажовању на терену, уз мере за повећање приступа **образовању**, подстицање **запошљавања** и побољшање **здравствених и стамбених услова**, а нарочито мере којима се обезбеђује приступ јавним комуналним услугама, као што су вода и струја. Питање **цивилне документације** и регистрације Рома треба да се реши.

Инклузија Рома остаје кључни циљ и биће све већи политички изазов уколико се не предузме снажнија акција. Ово захтева координисан приступ заснован на снажној **политичкој вољи** на свим нивоима, посебно **општинских власти** и националних влада у тим земљама, као и промену размишљања међу већинским страновништвом. **Ромски лидери** такође треба да одиграју своју улогу, подстицањем више стопе цивилне регистрације, обезбеђивањем учешћа у обавезном образовању и ограничавањем протока азиланата. Локалне власти морају бити спремне да наметну присуство и реше отпор већинског становништва ка заједничком образовању, укључујући и повезивање социјалних давања са похађањем школе.

Комисија тесно сарађује са сваком од земаља проширења како би размотрила напредак у спровођењу кључних обавеза преузетих ради подстицања даље инклузије ромске заједнице. Усклађеност подршке Ромима у земљама проширења са радом који се обавља на нивоу ЕУ треба да се побољша.

Да би подржала рад на горе наведеним изазовима, Комисија ће:

- Подржавати и подстицати националне састанке за праћење семинара из 2011. године; ригорозним праћењем спровођења оперативних закључака путем државних комитета за надзор.   - Повећати и боље усмерити финансирање из ИПА путем ромске „институције“ ради финансирања мера договорених на националним семинарима, уз побољшану сарадњу са другим међународним организацијама.   - Одржати конференцију о Ромима у Бриселу 2014. године о даљем путу, укључујући и награде које се додељују невладиним организацијама за иновативне и успешне пројекте инклузије Рома.

У периоду 2007-2013, више од 100 милиона евра претприступне помоћи обезбеђено је за подршку социјалне инклузије и интеграције Рома у земљама проширења, укључујући и становање. **Кроз ИПА II**, Комисија ће боље усмерити средства и ојачати стратешку сарадњу са спољним заинтересованим странама, идентификујући и градећи на најбољој пракси. Пројекти који врше директан утицај на животе Рома биће приоритет, са посебним фокусом на образовању и социјалној инклузији.

- Лезбијска, геј, бисексуална, трансексуална и интерсексуална (ЛГБТИ) лица

Хомофобија, дискриминација и злочини из мржње на основу сексуалне оријентације и родног идентитета и даље су широко распрострањене појаве у земљама западног Балкана и Турске. Ово је делом због непотпуних законских оквира, али и услед недоследног спровођења установљених законских одредби. Повреда права укључује дискриминацију у областима као што су запошљавање и образовање, неуспех одређених органа да спроведу слободу говора и окупљања, говор мржње, застрашивање и физичко насиље, чак и убиства.

У јуну 2013, ЕУ је усвојила смернице за унапређење и заштиту уживања свих људских права ЛГБТИ особа ради пружања смерница за спољне активности Европске уније у овој области. Успешна стратегија у овој области у земљама проширења захтева снажну политичку посвећеност влада, локалних власти и одређених органа за спровођење закона, као и ЕУ. Власти у земљама проширења могу да играју кључну улогу у остваривању промене размишљања друштва у целини о ЛГБТИ лицима, које је често у најбољем случају амбивалентно, а у најгорем непријатељско.

Постоји хитна потреба да **антидискриминационо законодавство** буде проширено на сексуалну оријентацију и родни идентитет у Турској и Бившој Југословенској Републици Македонији. **Законодавство о злочину из мржње** тек треба да буде уведено у већини земаља. Обука за спровођење закона, институција Омбудсмана, судије и медијски професионалци треба да подигну свест о новом законодавству да би се **обезбедило правилно спровођење** и допринело већем разумевању. Државе морају да следе **приступ нулте толеранције према говору мржње, насиљу и застрашивању** и да као приоритет предузимају кораке ка решавању случајева из прошлости и да буду спремне да снажно реагују на нове случајеве у будућности. Државе треба да предузимају мере **против стереотипа и дезинформисања**, укључујући и у образовном систему. Верске или културне вредности не могу бити позване да се оправда било који облик дискриминације. Слобода окупљања и изражавања треба да буде заштићена, укључујући и одговарајуће поступање са парадама поноса, укључујући и Србију, где је нажалост ове године парада забрањена већ трећу годину за редом из безбедносних разлога.

Да би подржала рад на горе наведеним изазовима, Комисија ће:

- Повећати политичку подршку и видљивост <i>inter alia</i> обезбеђивањем да се ова питања систематски решавају у одговарајућим форумима са земљама проширења, као и у преговорима о приступању, постављањем јаснијих приоритета и побољшањем мониторинга и праћења.   - Организовати ЛГБТИ конференцију на високом нивоу 2014. године са циљем да се укаже на стање ствари и постигнут напредак, размене примери најбоље праксе, као и да се усвоје оперативни закључци.   - Унапредити стратешку сарадњу са спољним заинтересованим странама (међународне организације и цивилно друштво).

У периоду 2007-2013, преко 2,5 милиона евра је обезбеђено за конкретну подршку питањима ЛГБТИ, како кроз ИПА тако и кроз ЕИДХР. **Кроз ИПА II**, Комисија ће боље усмерити финансирање, обухватајући и обуку запослених у надлежним државним институцијама, укључујући судије и полицију, као и циљане кампање и друге иницијативе (радионице, догађаји) ради подизања свести и повећања толеранције. Комисија ће координисати своју помоћ по овим питањима, посебно са Саветом Европе и ОЕБС-ом.

д) Решавање билатералних питања и превазилажење наслеђа из прошлости

Историјски споразум између Београда и Приштине ствара услове за изградњу заједничке европске будућности обе стране. То баца ново светло на друге билатералне спорове, показујући шта се може постићи уз помоћ политичке воље, храбрости и подршке ЕУ. После бројних састанака на високом нивоу које је омогућила ЕУ, Србија и Косово су се усагласили 19. априла о „Првом споразуму о принципима који регулишу нормализацију односа“, допуњеном у мају свеобухватним имплементационим планом са јасним роком до краја 2013. године. Ово је утрло пут одлуци Европског Савета о отварању преговора о придруживању са Србијом и одобравању преговарачких директива о ССП са Косовом.

Напредак у **билатералним питањима** другде у региону такође је учињен, са добрим суседским односима – кључним елементом Процеса стабилизације и придруживања – учвршћеним. Србија и Босна и Херцеговина су интензивирале контакте, Председник Србије је изрекао јавно извињење за злочине почињене у Босни и Херцеговини, а било је још конструктивне атмосфере и у односима између Србије и Хрватске. Билатерални и мултилатерални контакти између земаља у региону такође су настављени у осетљивим областима као што су ратни злочини, повратак избеглица, организовани криминал и полицијска сарадња. Неколико споразума између тужилаца за ратне злочине је потписано, укључујући између Босне и Херцеговине са Хрватском и са Србијом. Препреке за екстрадицију су у процесу решавања. Представници председника Босне и Херцеговине, Хрватске, Црне Горе, Србије и Косова састали су се у септембру како би разговарали о иницијативи РЕКОМ-а о статусу истине и помирења по први пут. Они су се сложили о циљевима и суштинској улози ове иницијативе. Регионални пројекат стамбеног збрињавања према Сарајевском процесу спроводе Хрватска, Србија, Босна и Херцеговина и Црна Гора.

Постигнути напредак треба да се консолидује. Многи билатерални проблеми остају нерешени, укључујући оне у погледу мањина и питања која проистичу из распада бивше Југославије, као што је демаркација граница. У основи супротстављени ставови о недавној историји оптерећују односе, као и учесталост међуетничких проблема. Политички и други лидери треба да покажу више одговорности и заузму чвршћи став у осуди говора мржње и других манифестација нетолеранције када се догоде. Више рада је потребно да починиоци снесу одговорност за ратне злочине, на решавању отворених питања у вези са избеглицама и интерно расељеним лицима и нормализовању односа по питању положаја мањина. Постигнут је недовољан напредак по питању несталих лица.

Међуетнички и статусни спорови и даље коче функционисање институција унутар држава, посебно у Босни и Херцеговини, реметећи процес реформи. Тешка етничка питања могу се успешно решити кроз дијалог и компромис, као што показују споразум између Србије и Косова и текуће спровођење Охридског оквирног споразума у Бившој Југословенској Републици Македонији.

Нерешена билатерална питања и даље негативно утичу на процес приступања. У духу добросуседских односа, стране треба да решавају отворена билатерална питања што је могуће раније. Сваки напор треба уложити да се избегне увођење важних билатералних спорова у ЕУ. Комисија позива стране да уложе све напоре у решавање нерешених спорова у складу са утврђеним принципима и средствима, укључујући, по потреби, упућивање спорних питања Међународном суду правде или другим постојећим или *ad hoc* телима за решавање спорова. Словенија и Хрватска су показале

да такав приступ може довести до позитивних резултата. Билатерална питања не би требало да зауставе процес приступања.

ЕУ је сада у процесу интегрисања захтева за нормализацију односа између Београда и Приштине у оквир за преговоре о приступању са Србијом. Што се тиче Бивше Југословенске Републике Македоније, одржавање добросуседских односа, укључујући и усаглашено и обострано прихватљиво решење питања имена, под окриљем УН, и даље је неопходно и мора се пронаћи без даљег одлагања. Комисија је спремна да олакша стварање неопходног политичког подстицаја у тражењу решења и да подржи иницијативе у вези са тим.

Помирење је од суштинског значаја за унапређење стабилности у региону који је у тако блиској прошлости погођен конфликтом. Земље региона, државе чланице и ЕУ треба да учине више да се подржи стварање окружења у југоисточној Европи које води превазилажењу наслеђа прошлости, чиме се смањује ризик да се отворена билатерална питања инструментализују. Комисија наглашава значај декларације Хрватске о промовисању европских вредности у југоисточној Европи. Спремност Хрватске да користи своју јединствену позицију прве државе чланице ЕУ која је озбиљно погођена сукобима из 1990-их да би пружила политичку и техничку подршку својим суседима на њиховом европском путу је за похвалу. Комисија је спремна да поспешу такву подршку посебно кроз институцију Таџеx-а.

Регионална сарадња је настављена у регионалним форумима попут Енергетске заједнице, Заједничког европског ваздухопловног подручја, Централне зоне слободне трговине (ЦЕФТА) и Регионалне школе за државну управу. Регионални савет за сарадњу и даље развија своју улогу платформе за унапређење питања од значаја за цео регион и његову перспективу у Европској Унији, на тај начин додатно усмеравајући регионалну сарадњу у политичке агенде земаља. Црногорски предлог о груписању Шест држава западног Балкана (окупљајући Албанију, Босну и Херцеговину, Бившу Југословенску Републику Македонију, Косово, Црну Гору и Србију) конструктивна је иницијатива, која се ослања на позитивно искуство Вишеградске четворке. Важно је да се такве иницијативе допуњују и да додају вредност постојећим споразумима, као и да су потекле из региона и да њему припадају. Активно учешће у Дунавским и предстојећим Јадранско-Јонским макро-регионалним стратегијама такође може подржати економски и друштвени развој и унапређење европских интеграција.

Да би подржала рад на горе наведеним изазовима, Комисија ће:

- Подстицати развој мреже билатералних споразума између земаља које су стране у Споразумима о стабилизацији и придруживању да би обезбедила оквир за јачање политичког дијалога о кључним питањима.
- Наставити да нуди политичку подршку и олакшице свим земљама које желе да нађу решења за билатерална питања што је пре могуће и наставити да активно подржава напоре у другим форумима ка проналажењу решења.

У периоду 2007-2013, Комисија је обезбедила знатна претприступна средства за пројекте и иницијативе који подржавају помирење и, уопште, регионалну и прекограничну сарадњу. **У оквиру ИПА II**, помирење ће бити кључна тема, а Комисија ће наставити да подржава иницијативе које имају за циљ решавање питања ратног наслеђа (Сарајевски процес, мрежа тужилаца за ратне злочине, процес истине и помирења (РЕКОМ)). Сарадња ће такође бити охрабрена и подржана у областима као што су образовање, наука, култура, медији, омладина и спорт. Комисија ће наставити да подржава регионалне иницијативе, као што су Савет за регионалну сарадњу и Регионална школа за државу управу. Биће важно да се осигура усклађеност и

усаглашеност средстава између државе и регионалних програма и релевантних макро-регионалних стратегија.

***

III. ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ

На основу претходно изложене анализе и процена за конкретну земљу у закључцима о земљи у анексу, Комисија износи следеће **закључке и препоруке**:

I

- 1. Пре двадесет година** Западни Балкан био је растрзан сукобом. Истовремено, Европска унија утврдила је **Копенхагенске критеријуме** за улазак будућих држава чланица у ЕУ. Десет година касније, на **Солунском самиту 2003**, државе чланице ЕУ дале су свим земљама западног Балкана **јасну перспективу чланства у ЕУ**, под условом да испуне потребне услове, укључујући и оне који се односе на процес стабилизације и придруживања.

Хрватска је те услове испунила и, у јулу 2013. године, ЕУ је дочекала **Хрватску као 28. државу чланицу**. Приступање Хрватске представља пример тога колику снагу трансформације и колики ефекат стабилизације има процес проширења. Историјски споразум који је у априлу постигнут између **Србије и Косова** представља додатни доказ моћи ЕУ перспективе и њене улоге у зацеливању дубоких историјских ожиљака.

Копенхашки критеријуми су једнако релевантни и данас, будући да одражавају **кључне вредности** на којима почива ЕУ: демократија, владавина права, поштовање основних права. **Економски изазови са којима се ЕУ суочава** додатно наглашавају значај економских критеријума и потребу да се још више консолидује економска и финансијска стабилност и подржи развој и конкурентност у земљама проширења.

- 2. Данас је процес приступања** ригорознији и свеобухватнији него што је био у прошлости, што је резултат еволуције политика ЕУ, као и лекција научених из претходних проширења. Процес се заснива на **строгом али фер условљавању** у коме напредак ка чланству зависи од корака које свака земља предузима у циљу испуњавања **утврђених критеријума**. То је од кључне важности за **кредибилитет** политике проширења и пружање подстицаја земљама проширења да примењују далекосежне реформе. Кључна лекција из прошлости је она о важности да се **прво реше основне ствари**.

- 3. Владавина права** је сада у срцу процеса проширења. Нови приступ, који је прихватио Савет у децембру 2011. године, значи да земље морају да се ухвате у коштац са проблемима као што су реформа правосуђа и борба против организованог криминала и корупције у почетним фазама преговора о придруживању. Тиме се постиже да земље имају максималну количину времена да развију солидну историју спровођења реформи, чиме се постиже сигурност да су реформе дубоко укорене и неповратне. Овај нови приступ је кључни елемент преговора са Црном Гором и обликоваће наш рад са осталим земљама проширења. Процес визне либерализације грађанима западног Балкана је донео значајне предности и подстакао је земље да примењују реформе у области владавине права као и свеобухватнију контролу миграција. Земље морају да појачају напоре у области консолидације реформи и примене мера за спречавање злоупотреба либерализације визног режима.

4. Светска економска криза naglasila je potrebu da sve zemlje pojacaју svoje **економско управљање**. Ниједна од земаља западног Балкана још увек није функционална тржишна економија. Све су погођене високом незапосленосћу, нарочито међу младима. Неопходно је да те земље интензивирају реформе да би постигле одрживи развој и да се ухвате у коштац са изазовима у испуњавању економских критеријума и побољшали **конкурентност**. Комисија је дала више предлога којима се подржава постизање тог циља, укључујући и увођење националних стратегија за економске реформе и акционе планове за управљање јавним финансијама. Комисија ће сарађивати са главним међународним финансијским институцијама како би пружила подршку реформама које воде ка испуњењу економских критеријума. Инвестициони оквир за западни Балкан ће наставити да подржава инвестиције којима се подстиче запошљавање и развој. Средина која је повољнија за привлачење директних страних инвестиција је од пресудне важности.
5. Догађаји у извесном броју земаља придруживања naglasili су значај **јачања демократских институција** и вођења рачуна о томе да демократски процеси буду свеобухватнији. Комисија подстиче јачање улоге друштва и заједничких платформи странака у области ЕУ интеграција и наставиће то да чини пружањем финансијске помоћи. Комисија ће и подстицати и изборне, парламентарне и јавне административне реформе, у блиској сарадњи са другим међународним организацијама из тих области.
6. Европска унија почива на заједничким вредностима и принципима, у које спада поштовање **основних права**. Све земље западног Балкана и Турска морају да спроведу додатне реформе да би могле да гарантују поштовање принципа слободе изражавања и заштиту права особа које припадају мањинским групама, укључујући и **Рома** у пракси. Потребне су снажније мере да би се **угрожене групе** заштитиле од дискриминације, нарочито на основу сексуалног опредељења. Комисија ће већи приоритет дати оним питањима у оквиру приступног процеса која се односе на боље усмерено финансирање из ИПА фондова и већу помоћ у подршци укључивању **Рома** путем "капацитета" Рома.
7. **Регионална сарадња** и **добросуседски односи** су основни елементи процеса стабилизације и придруживања. Проблеми у вези са конфликтима из прошлости, у које спадају ратни злочини и повратак избеглица, као и третман мањинских заједница и обезбеђивање једнаких права за све грађане, остају главни изазови за стабилност западног Балкана и морају се у потпуности решити. Да би се то постигло, Комисија ће наставити да подржава иницијативе чији је циљ превазилажење наслеђа из прошлости. Потребно је додатно ојачати регионалну сарадњу, она мора да буде инклузивна и мора је прихватити цео регион. Комисија у потпуности подржава рад Процеса сарадње у југоисточној Европи (ПСуЈИЕ) и Савета за регионалну сарадњу, укључујући и Стратегију регионалног развоја до 2020. године.
8. Потребно је обновити напоре за превазилажење **билатералних несугласица** између земаља проширења и садашњих држава чланица. Умешане стране морају да решавају билатерална питања што је пре могуће и не смеју да задржавају приступни процес. Комисија подстиче стране да дају све од себе у циљу решавања преосталих несугласица у складу са утврђеним принципима и средствима. Контекст приступних преговора може да створи политички подстицај за решавање несугласица. Комисија ће наставити да нуди политичку подршку и да свим земљама којих се то тиче олакшава проналажење решења за

билатерална питања што је пре могуће и наставиће активно да подржава напоре за проналажење решења. Комисија ће подстицати развој мреже билатералних споразума између земаља које су чланице Споразума о стабилизацији и придруживању да би се обезбедио оквир за значајнији политички дијалог о кључним питањима.

9. 2014. године кренуће други Инструмент за претприступну помоћ (ИПА) за период до 2020. године. Путем ИПА II, ЕУ ће наставити да обезбеђује значајну подршку земљама проширења у њиховим припремама за приступање, а пружаће и подршку у регионалној и прекограничној сарадњи. Фокус ће бити на областима од заједничког интереса, са мање приоритета и већим пројектима. Кључни изазови са којима ће се све земље сусретати решаваће се на стратешки боље осмишљен и кохерентнији начин, а иновације се састоје у секторском приступу, подстицајима за бољи учинак, већој подршци буџету и већој фокусираности ка постизању мерљивих резултата. Да би се лакше задовољиле велике потребе за инвестицијама и сторио раст и запосленост, Комисија ће појачати сарадњу са међународним финансијским институцијама да би ИПА фондови могли да послуже као помоћ приватном капиталу путем иновативних финансијских инструмената.
10. Политика проширења зависи од подршке грађана ЕУ. Неопходно је да државе чланице, заједно са институцијама ЕУ, воде информисану полемику о политичким, економским и социјалним утицајима политике проширења. Они имају кључну улогу у саопштавању чињеница о политици проширења грађанима, а тиме их информишу о користи коју они од тога имају, у које спадају највећи допринос миру, стабилности и напретку и разрешавају евентуалне недоумице које грађани имају.

II

11. **Црна Гора:** Почетак приступних преговора прошле године означио је отпочињање нове фазе на путу Црне Горе ка ЕУ. За обимне и дуготрајне политичке реформе које су потребне да би се применио нови приступ поглављу 23 о правосуђу и основним правима и поглављу 24 о правди, слободи и безбедности биће потребна јака политичка воља и бољи административни капацитет. Приступни процес мора да буде инклузиван, уз значајно учешће цивилног друштва током целог процеса. Црна Гора је усвојила детаљне акционе планове којима се поставља свеобухватни план за јачање владавине права. Примена тих планова и напредак у испуњавању прелазних показатеља у вези са тим поглављима одредиће општи темпо приступних преговора. С тим у вези, неопходна је примена јулских уставних амандмана којима се јача независност правосуђа и напредак у борби против организованог криминала и корупције, укључујући и ону на високом нивоу.

Реформе јавне управе су приоритет који гарантује да ће Црна Гора имати капацитет да примени правне тековине ЕУ, да се избори са политизацијом и повећа транспарентност и професионалност државне службе. Догађаји током протеклих месеци, а нарочито наводна употреба јавних фондова за потребе политичких партија, нагласили су важност јачања поверења грађана у политичке институције. У том контексту, важно је обезбедити темељно и брзо спровођење истрага, као и предузимање одговарајућих мера. Потребно је и адекватно пратити рад парламентарне групе на изборном процесу. Слобода изражавања мора да буде већа, што подразумева да се морају истражити сви случајеви

насиља и претњи новинарима и да се починиоци морају извести пред лице правде. На пољу економије, кључна питања су побољшање економског окружења и решавање високе стопе незапослености. Реструктурирање алуминијумског комбината КАП је сада хитно потребно.

12. **Србија:** 2013. година је историјска година на путу Србије ка Европској унији. Одлука Европског Савета из јуна да отвори приступне преговоре представља почетак значајне нове фазе у односима Србије са Европском унијом. Она представља признање за напредак учињен у области кључних реформи и за значајне напоре које је Србија учинила у правцу нормализације њених односа са Косовом. У септембу је Споразум о стабилизацији и придруживању ступио на снагу.

Србија активно и конструктивно ради на видљивом и одрживом побољшању односа са Косовом. У априлу је ангажовање Србије у дијалогу који је омогућила ЕУ довело до историјског "Првог споразума о принципима који регулишу нормализацију односа" са Косовом (Први споразум), који је допуњен у мају планом за спровођење. Спровођење се наставило и већ је довело до неколико неповратних промена на терену. Стране су постигле и споразум о енергетици и телекомуникацијама. Србија мора да остане потпуно посвећена континуираној нормализацији односа са Косовом и примени свих споразума који су постигнути у дијалогу.

Комисија је започела скрининг тековина ЕУ у септембру и очекује прву међувладину конференцију о приступу Србије најкасније у јануару 2014. године, након што Савет усвоји преговарачки оквир. Током ове нове захтевне фазе, Србија ће морати да обрати нарочиту пажњу на кључне области владавине права, нарочито на спровођење реформи у правосуђу, борбу против корупције и организованог криминала, реформу јавне управе, независност кључних институција, слободу медија, анти-дискриминацију и заштиту мањина. Стратегија о Ромима се мора проактивно примењивати. Србија мора да настави да побољшава пословно окружење и да развија конкурентни приватни сектор. Неопходно је и решавање високе стопе незапослености. Србија мора да настави са позитивним доприносима регионалној сарадњи које је остварила током протекле године, а међу којима су унапређење контаката на високом нивоу са суседним земљама.

13. **Бивша Југословенска Република Македонија:** Политичка криза која је уследила након догађаја у парламенту крајем прошле године разоткрила је велике поделе међу политичарима, које утичу на функционисање парламента и показала да постоји потреба за конструктивном политиком у националном интересу. Наставак примене политичког споразума од 1. марта је од кључне важности. Агенда ЕУ остаје стратешки приоритет земље. Приступни преговори на високом нивоу допринели су напретку у најприоритетнијим областима, укључујући елиминацију заосталих судских предмета и напредак у борби против корупције. Земља је већ достигла висок ниво усаглашености у односу на то у којој фази приступног процеса се налази и постигла је додатни напредак у побољшању своје способности да преузме обавезе које подразумева чланство.

Приоритет реформи у наредној години треба да буде делотворна примена и спровођење постојећег правног оквира и политике. Нарочиту пажњу потребно је обратити на владавину права, укључујући и независност правосуђа и постизање додатних резултата у борби против корупције и организованог криминала.

Слобода изражавања и ситуација у медијима уопште такође остају питања за разматрање. Ревизија *Охридског оквирног споразума*, нарочито важна за међуетничке односе, се мора завршити, а њене препоруке се морају применити. Стратегија о Ромима се мора проактивно примењивати. Смањивање разлике између потреба државе и партије се мора решити, како је нагласио OSCE/ODIHR у изборном контексту. Потребно је решити високу незапосленост и ојачати управљање јавним финансијама.

Комисија сматра да се политички критеријуми и даље испуњавају у довољној мери и препоручује да се отворе приступни преговори. Неопходан је релазак на следеће фазе процеса проширења са више изазова да би се консолидовале и подстакле даље реформе и да би се ојачали међуетнички односи. Приступни преговори на високом нивоу представљају користан алат који ће наставити да се фокусира на кључна питања међу којима су међусуседски односи, али он не може да замени приступне преговоре.

Комисија остаје уверена да ће одлука о отварању приступних преговора допринети стварању повољних услова за унапређење добросуседских односа уопште, а нарочито проналажењу обострано прихватљивог решења питања назива, које Комисија сматра основним. Након скоро две деценије, потребна је интензивна политичка посвећеност свих страна у процесу УН да би се коначно постигло решење, уз активно учешће међународне заједнице.

Ово је пети пут да Комисија препоручује отварање приступних преговора са овом земљом. Савет до сада није донео никакву одлуку. Изостанак реакције на ову препоруку представља потенцијално озбиљне изазове за Бившу Југословенску Републику Македонију и за ЕУ. То доводи у питање кредибилитет процеса проширења, који се заснива на јасном условљавању и принципу сопствених заслуга. Непостојање вероватне ЕУ перспективе доводи у ризик одрживост напора ове земље на пољу реформи.

На позив Европског Савета, Комисија понавља своју намеру да без одлагања изнесе предлог за преговарачки оквир, који узима у обзир потребу да се реши питање назива у почетној фази приступних преговора и спровешће процес аналитичког преиспитивања правних тековина ЕУ почевши од поглавља о правосуђу и основним правима, и о правди, слободи и безбедности. Комисија сматра да, уколико би ускоро дошло до скрининга и одлуке Савета о преговарачком оквиру, створио би се неопходни подстрек који би био подршка у проналажењу договора о обострано прихватљивом решењу питања назива чак и пре отварања преговарачких поглавља. Примена новог приступа поглављима 23 и 24 и на Бившу Југословенску Републику Македонију обезбедило би неопходне алате за решавање питања која брину и државе чланице и допринело би одрживости реформи.

Пред десету годишњицу ступања на снагу ССП-а у априлу 2004. године, Комисија по пети пут позива Савет да усвоји њен предлог из 2009. да пређе на другу фазу придруживања, у складу са релевантним одредбама ССП, којима се предвиђа да придруживање треба у потпуности да се реализује у прелазном периоду од максимално десет година.

14. **Албанија:** Прошлог октобра Комисија је препоручила да Савет Албанији додели статус државе кандидата под условом да заврши кључне мере у областима реформи правосуђа и јавне управе и ревидира парламентарни пословник о раду. У децембу 2012. године, са идејом да одлучи да ли да додели

статус државе кандидата, Савет је позвао Комисију да га извести чим се постигне напредак, узимајући у обзир и даље кораке које је Албанија начинила у борби против корупције и организованог криминала, укључујући и оне које подразумевају проактивне истраге и процесуирање таквих случајева. У том смислу, Албанија је усвојила преостале кључне реформске мере у области правосуђа и јавне управе, уз међупартијски консензус. Међународна мисија за посматрање избора на челу са ОЕБС/ОДИХР оценила је парламентарне изборе у јуну као конкурентне уз активно учешће грађана током целе кампање и истинско поштовање основних слобода. У борби против корупције и организованог криминала, Албанија је предузела прве кораке ка побољшању ефикасности истрага и процесуирања и јачању сарадње између органа за спровођење закона. Повећао се број осуда за случајеве корупције и прања новца, као и број истрага у вези са трговином људима и дрогама. Све скорашње препоруке Савета Европе које се тичу финансирања политичких партија и законских одредаба о корупцији уважене су на задовољавајући начин. Нова влада у Албанији чврсто се обавезала на борбу против корупције и одредила је то као приорите у свом програму.

Будући да је Албанија постигла потребан напредак, Комисија предлаже да Савет Албанији додели статус државе кандидата с тим да Албанија настави да предузима мере у борби против организованог криминала и корупције.

Као додатак Мишљењу Комисије из 2010. године, Албанија мора да испуни следеће приоритете да би се отворили приступни преговори:

1. да настави да примењује реформе у области јавне управе са циљем повећања професионализма и деполитизације јавне управе;
2. предузме додатне мере да би ојачала независност, ефикасност и одговорност правосудних институција;
3. учини додатне одлучне напоре у борби против корупције, међу којима је и оснивање поузданих белешки о проактивним истрагама, процесуирањима и осудама;
4. учини додатне одлучне напоре у борби против корупције, међу којима је и оснивање поузданих белешки о проактивним истрагама, процесуирањима и осудама;
5. предузме делотворне мере на јачању заштите људских права, укључујући и права Рома, и анти-дискриминаторних политика, као и примени имовинских права.

Комисија је спремна да подржи напоре Албаније да испуни ове кључне приоритете тако што подстиче дијалог на високом нивоу са овом земљом.

Конструктивни и одрживи дијалог између владе и опозиције у вези са реформама које имају везе са ЕУ биће од пресудне важности за осигурање будућности Албаније у ЕУ. И даље је неопходно конструктивно ангажовање Албаније у регионалној сарадњи.

15. **Босна и Херцеговина** се налази на мртвој тачки у процесу Европских интеграција. Та земља мора без одлагања да изврши пресуду Европског суда за људска права у предмету Сејдић-Финци да би могла да крене даље на путу ка ЕУ. Поштовање ове пресуде не само да је од пресудне важности за напредак ове земље на путу ка ЕУ, већ и за легитимитет и кредибилитет Председништва и Дома народа Босне и Херцеговине који се бирају 2014 године. Босна и

Херцеговина такође мора хитно да успостави механизме координације за питања ЕУ да би могла да износи једногласно мишљење о питањима која се тичу ЕУ.

Без консензуса потребног за помак на путу ка ЕУ, постоји озбиљан ризик да претприступна помоћ неће донети очекиване резултате. Будући да још увек није пронађено решење за спровођење пресуде у случају Сејдић-Финци и да нису успостављени механизми координације за питања ЕУ, није могуће одржати исти ниво претприступних фондова ЕУ.

Комисија је одлучила да одложи доношење даљих одлука о ИПА II док се ова земља не врати на курс европских интеграција. У недостатку опипљивог напретка, Босна и Херцеговина ризикује да изгуби значајна средства из ИПА фондова.

ЕУ је чврсто решена да подржи Босну и Херцеговину и њене грађане у испуњењу њихових нада и амбиција да напредују на њиховом путу ка ЕУ. Даљи напредак зависи од способности политичких вођа да сарађују и да постигну компромис који отвара пут ка ЕУ. Постизање таквог компромиса помоћи ће да се обнови поверење грађана у способност руководства да омогући европске интеграције. То би прокрчило пут за ступање на снагу Споразума о стабилизацији и придруживању, а након тога и за основану молбу за чланство.

Иако је напредак у постизању свеукупне реформе правосудног система ограничен, извесни број препорука које је Комисија дала у оквиру структуралног дијалога о правосуђу се спроводе. Тај дијалог указује на потенцијал који се остварује проширењем и на корист од ефикасног укључивања. Постигнут је извесни напредак и у смањењу броја заосталих судских предмета за случајеве ратних злочина. Темелна припрема на свим нивоима, уз подршку ЕУ и других међународних организација, омогућила је и спровођење дуго очекиваног пописа становништва. Међутим, ова земља се суочава са великим изазовима. Потребан је већи ангажман у области владавине права, укључујући и реформу правосуђа и борбе против корупције и организованог криминала, реформе јавне управе, слободе изражавања, што подразумева и решавање питања застрашивања новинара као и решавање питања дискриминације, у која спада и дискриминација Рома. Потребне су додатне економске реформе да би се поправило слабо пословно окружење и створио један економски простор у земљи.

Након приступања Хрватске, Комисија сматра да је неприхватљиво да Босна и Херцеговина одбија да прихвати Прелазни споразум о стабилизацији и приступању узимајући у обзир да она традиционално има трговинску размену са Хрватском. Комисија позива Босну и Херцеговину да хитно ревидира своје становиште да би се што је пре могуће финализовало прилагођавање на основу традиционалне трговинске размене.

16. **Косово:** 2013. година је историјска година на путу Косова ка Европској унији. Одлука Савета донета у јуну да одобри отварање преговора за Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП) представља почетак значајне нове фазе у односима ЕУ-Косово. Она представља признање за напредак учињен у области кључних реформи и за значајне напоре које је Косово учинило у правцу нормализације његових односа са Србијом. Преговори о Споразуму биће формално отворени овог месеца. Циљ комисије је да те преговоре оконча на пролеће 2014. године да би на лето иницирала нацрт споразума, а затим предложила Савету да потпише и закључи Споразум.

Косово активно и конструктивно ради на видљивом и одрживом побољшању односа са Србијом. У априлу је ангажовање Косова у дијалогу који је омогућила ЕУ довело до историјског "Првог споразума о принципима који регулишу нормализацију односа" са Србијом (Први споразум), који је допуњен у мају имплементационом планом. Спровођење се наставило и већ је довело до неколико неповратних промена на терену. Стране су постигле и споразум о енергетици и телекомуникацијама. Косово мора да остане потпуно посвећено континуираној нормализацији односа са Србијом и спровођењу свих споразума који су постигнути у дијалогу. Комисија ће обезбедити додатна средства из ИПА фондова да би помогла спровођење априлског споразума у заједницама на које се он односи.

Владавина права је и даље кључни приоритет за Косово. Она је и камен темељац за Процес стабилизације и придруживања у коме Косово учествује. Структурирани дијалог о владавини права ће, дакле, наставити да пружа подршку и смернице Косову у тој области, укључујући и разговоре о будућности мисије ЕУ за владину права на Косову, Еулекс. Косово наставља да предузима мере за решавање приоритета утврђених у визној мапи пута и Комисија ће дати извештај у првој половини 2014. године.

Косово сада мора да се усредсреди на спровођење реформи да би испунило своје обавезе по будућем ССП-у. Нарочиту пажњу потребно је обратити на решавање организованог криминала и корупције, спровођење правосудних реформи и реформи у области јавне управе, гарантовања права особама које припадају мањинама - укључујући Роме - и решавање питања трговине. Косово мора хитно да решава незапосленост и структуралне слабости које утичу на његово тржиште рада.

Комисија такође позива све особе које имају право гласа да учествују на предстојећим општинским изборима у новембру. То је важна шанса за локалне заједнице на северу Косова да осигурају своја демократска права и да имају пуну улогу у будућем развоју Косова. Комисија очекује да ће се власти побринути за то да избори буду инклузивни и да се у потпуности поштују демократски принципи.

17. **Турска** је држава кандидат и стратешки партнер Европске уније. Турска, са својом великом динамичном економијом, је важан трговински партнер ЕУ и вредна компонента конкурентности ЕУ захваљујући царинској унији. Турска има стратешки положај, и када се ради о енергетској сигурности, и има важну улогу у региону. Комисија подвлачи значај тренутне саарадње и дијалога у вези са питањима спољне политике. Позитивна агенда, која се примењује од 2012. године, наставља да пружа подршку и допуњује приступне преговоре са Турском, али није замена за преговоре. Пуни потенцијал односа ЕУ-Турска на најбољи начин се испуњава у оквиру активног и кредибилног приступног процеса, у коме ЕУ остаје упориште за економске и политичке реформе у Турској. Више контаката на високом нивоу између Турске и ЕУ и њених држава чланица додатно би ојачало сарадњу.

У протеклих дванаест месеци постигнут је значајан напредак на пољу реформи. Четврти пакет правосудних реформи јача заштиту основних права, укључујући слободу изражавања и борбу против некажњивости за случајеве мучења и малтретирања. Влада је започела историјски мировни процес усмерен ка окончању тероризма и насиља на југоистоку земље и крчењу пута за решење питања Курда. Најављене мере у пакету демократизације представљене у

септембру 2013. године предвиђају даље реформе које се односе на већи број важних питања, укључујући и употребу других језика осим турског, права особа које припадају мањинама и решавање тренутно високих прагова за заступање у парламенту, као и питање подршке политичким партијама на терет буџета. Спровођење у сарадњи са заинтересованим странама и у складу са европским стандардима је кључна. Комитет парламента за међупартијско помирење, који је основан да би дао нацрт новог устава, усагласио се око бројних чланова. Са усвајањем свеобухватног закона о странцима и међународној заштити предузет је важан корак ка адекватној заштити тражилаца азила. Основана је институција омбудсмана, која већ активно функционише и испуњава своју улогу. Води се већ јавна расправа о темама које су се некада сматрале осетљивим. Турска је пружила и значајну хуманитарну помоћ великом броју Сиријаца који су побегли из своје земље. У остале позитивне помаке спада чињеница да је Турска ратификовала Уговор о трансанатолијском гасоводу, чији је циљ спајање са транјадранским гасоводом, довођење природног гаса са Каспијског језера до ЕУ преко Туске.

Претерана употреба силе од стране полиције и опште одсуство дијалога током протеста у мају/јуну изазвало је озбиљну забринутост. То наглашава да постоји хитна потреба да се спроведу додатне реформе и да се промовише дијалог на целој политичкој сцени и у друштву уопште, као и да се поштују основна права у пракси. Отворен је извесни број управних и правосудних истрага у вези са понашањем полиције за време протеста. Те истраге би требало спровести у складу са европским стандардима и починиоци треба да одговарају. Министарство унутрашњих послова издало је циркуларна писма усмерена ка унапређењу процедура за интервенисање полиције током демонстрација. Важно је да се настави са плановима за утврђивање механизма за праћење примене закона да би се обезбедио независни надзор над понашањем полиције. Потребне су додатне промене у правном систему Турске, нарочито да би се ојачале слободе изражавања и медија, као и слобода окупљања и удруживања, док правосудна пракса треба систематски да одражава европске стандарде. Четврти пакет правосудних реформи треба у потпуности да се примењује. Галас протеста у јуну је такође резултат широке демократске реформе која се одиграла током протекле деценије и појаве динамичног и разноликог цивилног друштва које мора систематичније да се поштује и консултује на сваком нивоу доношења одлука, без обзира на то ко има већину у парламенту.

Сви ти догађаји наглашавају колико је важно да се ЕУ ангажује и да ЕУ остане мерило реформи у Турској. Због тога приступни преговори морају поново да се захуктају, уз поштовање обавеза ЕУ и утврђених услова. У том смислу, отварање поглавља 22 о регионалној политици представља важан корак, а Комисија очекује да ће се МКВ десити што пре. Турска је напредовала у још неколико поглавља. Турска може да убрза темпо преговора тако што ће испунити мерила, испунити захтеве преговарачког оквира и поштовати своје уговорне обавезе према ЕУ.

Напредак у приступним преговорима и напредак у политичким реформама у Турској су две стране исте медаље. У интересу је и Турске и ЕУ да се постигне сагласност у вези са почетним мерилима за поглавље 23: Правосуђе и основна права и 24: Правда, слобода и безбедност и да се она саопште Турској што је пре могуће имајући у виду омогућавање отварања преговора о ова два поглавља да би се унапредио дијалог ЕУ са Турском у областима од виталног заједничког

интереса и да би се подржале реформе које су у току. Потписивање споразума о реадмисији између ЕУ и Турске и истовремено отпочињање дијалога о визама у циљу визне либерализације дало би нови замајац односима између ЕУ и Турске и донело конкретну корист и једној и другој. Важно је да та два процеса напредују и да се потписивање и ратификација споразума о реадмисији у Турској брзо финализује. Даље јачање сарадње ЕУ и Турске на пољу енергетике и напредак у приступним преговорима олакшало би међусобно повезивање и интеграције енергетских тржишта ЕУ и Турске.

Комисија истиче сва суверена права земаља чланица ЕУ у која, између осталог, спада и склапање билатералних споразума, као и право да истражују и експлоатишу своје природне ресурсе у складу са правним тековинама ЕУ и међународним правом, укључујући и Конвенцију УН о Закону о мору. У складу са поновљеним становиштима Савета и Комисије у односу на претходне године, сада је потребно да Турска хитно испуни своју обавезу да потпуно примени додатни протокол и да напредује ка нормализацији односа са Републиком Кипар. То би могло да обезбеди нови замајац процесу приступања, будући да би првенствено омогућило остваривање напретка у осам поглавља о којима је Савет дао закључке у децембру 2006. године. Комисија такође апелује да се избегава била какве претња, извор сукоба или радња која би могла нанети штету добросуседским односима и мирном решавању несугласица. Посвећеност Турске свеобухватном решењу кипарског питања и њен конкретни допринос на том пољу од пресудне су важности.

18. Што се тиче **Кипарског питања**, Комисија очекује од грчких и турских заједница на Кипру да наставе узнапредовале преговоре о свеобухватном решењу под покровитељством Уједињених нација. Комисија очекује од обеју страна да брзо пређу на суштину са циљем да се брзо дође до успешног окончања. Све стране се подстичу да допринесу успостављању позитивне климе између заједница, помоћу корака од којих Кипрани имају користи у свом свакодневном животу, као и да припреме јавност на неопходне компромисе. Комисија сматра да ће корист од поновног уједињења бити већа од евентуалних уступака који ће због тога можда морати да се направе. Конкретно, сви Кипрани ће имати потпуну корист од експлоатације ресурса угљоводоника. Комисија је спремна да додатно појача своју подршку овом процесу, уколико то ове две стране затраже и уколико се УН сагласи.
19. **Исланд:** Исланд је стигао до поодмакле фазе приступних преговора када је нова влада одлучила да преговоре стави на чекање и приступни процес је стигао до мртве тачке. Влада је изјавила да ће извршити процене досадашњих преговора, као и развој догађаја у Европској унији, које ће доставити исландском парламенту на расправу у току наредних неколико месеци. Комисија је суспендовала припреме за ИПА II. С обзиром на све околности, Исланд остаје важан партнер за ЕУ.

АНЕКС

Закључци о Црној Гори, Србији, Бившој Југословенској Републици Македонији, Албанији, Босни и Херцеговини, Косову, Турској и Исланду

Црна Гора

Отварање преговора са Црном Гором у јуну 2012. године о приступању ЕУ означио је почетак нове и интензивне фазе Црне Горе на њеном путу ка ЕУ. Дубоке и трајне политичке реформе неопходне за спровођење новог приступа поглављу 23 о правосуђу и основним правима и поглављу 24 о правосуђу, слободи и безбедности захтеваће снажну политичку вољу и побољшање административних капацитета. Процес приступања треба да буде инклузиван, са снажним свеобухватним учешћем цивилног друштва.

Током периода извештавања Црна Гора се фокусира на припремање свеобухватних акционих планова који ће водити процес реформе земље на владавини права. У јуну, влада је усвојила ове акционе планове, који представљају мерила за отварање поглавља 23 и 24. Након усвајања акционих планова у августу, Комисија је препоручила отварање тих поглавља и Савет је, у септембру, позвао Црну Гору да поднесе своје преговарачке позиције. Рад се одвија у складу са новим приступом овим поглављима датим у оквиру за преговоре са Црном Гором.

Скрининг састанци за сва преговарачка поглавља завршени су до краја јуна 2013. До сада су преговори о два поглавља (наука и истраживање; образовање и култура) привремено затворени. Мерила за отварање преговора постављена су за шест поглавља (слободно кретање роба; право оснивања предузећа и слобода пружања услуга; политика конкуренције; пољопривреда и рурални развој; безбедност хране, ветеринарска и фитосанитарна политика; регионална политика и координација структурних инструмената).

Реформа јавне управе је приоритет да би се обезбедило да Црна Гора има капацитет да примени правне тековине Европске уније, да се позабави политизацијом и повећа транспарентност и професионализам државне службе. Догађаји последњих месеци, посебно наводна употреба јавних средстава за страначке политичке сврхе, истакли су важност јачања поверења грађана у јавне институције. У том контексту, важно је обезбедити да се истрага заврши темељно и брзо и да се предузме одговарајућа акција. Одговарајуће праћење рада парламентарне групе о изборном процесу такође је потребно. Црна Гора треба да обезбеди и адекватно праћење дугогодишњих ОЕБС/ОДИХР препорука о свом изборном законодавству и да успостави јасну, широко прихваћену поделу између јавних и партијских интереса. Црна Гора и даље у довољној мери испуњава **политичке критеријуме** за чланство у ЕУ. Парламентарни и председнички избори из октобра 2012, односно априла 2013, нису променили стратешки приоритет који је земља дала циљу приступања ЕУ. Док су ове изборе ОЕБС/ОДИХР квалификовали као професионално и ефикасно вођене, идентификовани су и неки недостаци. Непризнавање резултата председничких избора од стране опозиције резултирало је тиме да је највећа опозициона група два месеца бојкотовала Скупштину. Бојкот је завршен када је постигнут заједнички договор странака да се формирају два парламентарна тела за истрагу навода о злоупотреби јавних средстава у предизборне сврхе и да се направи нацрт препорука за побољшање изборног процеса. Одбор за парламентарну истрагу наводне злоупотребе јавних средстава завршио је свој рад у јулу. Парламент није успео да се договори о закључцима који би, *inter alia*, утврдили политичку одговорност и ограничио се на технички извештај. Судска одлука тек треба да се донесе.

Радна група за изградњу поверења у изборни процес већ је усвојила нацрт закона о јединственом бирачком списку који би заменио Закон о бирачком списку, као и предлог измена и допуна закона о личним картама. У области владавине права, Скупштина је усвојила дуго очекиване амандмане на Устав о јачању независности правосуђа, који су углавном у складу са препорукама Венецијанске комисије.

Црна Гора активно учествује у регионалној и међународној полицијској и правосудној сарадњи. Док су неке пресуде у вези са кријумчарењем дроге донете, свега неколико случајева се односило на кривична дела као што су трговина људима и праће новца. Неке првостепене пресуде у предметима за организовани криминал и корупцију су укинуте. Некажњавање у вези са случајевима злостављања затвореника и даље остаје озбиљан проблем.

Црна Гора је преузела водећу улогу у подстицању регионалне сарадње, пре свега кроз свој предлог иницијативе о оснивању „Шест земаља западног Балкана.“

Што се тиче Међународног кривичног суда, Црна Гора и даље одржава билатерални споразум из 2007. године о имунитету са Сједињеним Америчким Државама, којим се додељује изузеће из надлежности Суда. Црна Гора треба да се усклади са ставом ЕУ.

Гледајући унапред, Црна Гора треба да обезбеди политичко и судско праћење наводне злоупотребе јавних средстава у партијске политичке сврхе. Она такође треба да кроз рад посланичке групе настави изборни процес, да усвајањем законских и других мера прошири политичку подршку и повећа поверење јавности у изборни процес и државне институције.

Јачање поверења јавности у државу уско је повезано са даљим јачањем владавине права. Ефикасно и благовремено спровођење акционих планова Црне Горе у овим областима играће стога централну улогу. Посебну пажњу треба посветити реформама јачања независности, одговорности и професионалности правосуђа, кроз јачање заштите интегритета, као и на заслугама заснованом постављању на положаје. Спровођење уставних амандмана играће важну улогу у овом погледу. Истовремено, Црна Гора треба да развије своју евиденцију о систематској истрази и кривичном гоњењу у случајевима корупције и организованог криминала, укључујући случајеве на високом нивоу, као и о изрицању санкција које су сразмерне тежини почињених злочина.

Слободу изражавања треба ојачати, укључујући правилну истрагу свих случајева насиља и претњи новинарима и довођење починилаца пред лице правде. Судски органи и органи за спровођење закона треба да посвете већу пажњу решавању недостатака у заштити људских права, посебно када су у питању угрожене групе. Роми се суочавају са дискриминацијом, посебно у погледу социјалних и економских права, и даље су недовољно заступљени на политичком нивоу. Лезбијски, геј, бисексуални, транссексуални и интерсексуални (ЛГБТИ) активисти и даље су изложени дискриминацији, напади се ретко пријављују, а казне тек треба поштрити.

Усвајање плана за реорганизацију јавног сектора и ступање на снагу новог Закона о државним службеницима и намештеницима су позитивни кораци. Правично и конкурентно запошљавање државних службеника предуслов је за развој професионалне управе. Писма оставке без датума разлог су за бригу и треба да се врате запосленима који су их потписали.

Што се тиче **економских критеријума**, Црна Гора је остварила одређени напредак у смеру функционалне тржишне економије. Земља би требало да буде у стању да се носи са притисцима конкуренције и тржишним силама у оквиру Уније у средњем року, под

условом да настави да се бави тренутним слабостима кроз одговарајуће макроекономске политике и структурне реформе.

Након уласка у рецесију 2012, земља је изашла из рецесије 2013. године. Отпорност туризма и стране директне инвестиције (СДИ), уз повећање извоза електричне енергије, подржали су опоравак, надокнађујући слабу домаћу потражњу. Дефицит текућег рачуна је у опадању, али је и даље веома висок. У јулу, произвођач алуминијума КАП пуштен је у стечајну процедуру, што представља ризик за јавне финансије, с обзиром на знатну величину потенцијалних обавеза. Незапосленост је и даље веома висока. Кредитни раст је позитиван након четири године смањења, али висок ниво ненаплативих кредита и даље оптерећује капитализацију банака и самим тим, кредитну понуду.

Да би се изборила са постојећим економским изазовима и да би смањила спољни дебаланс, Црна Гора треба да ојача конкурентност побољшањем продуктивности и даљим привлачењем страних директних инвестиција у још сектора осим туризма и некретнина. Успостављање здравог пословног окружења и даље је отежано услед слабе владавине права и због корупције. Висока стопа незапослености захтева премошћавање јаза између понуде и потражње радне снаге и вештина, што омогућава независно регулисање плата на нивоу предузећа. Такође је потребно јачање службе за јавно запошљавање у циљу остваривања политике активирања и успостављања свеобухватног и ефикасног тржишта рада. Власти би требало објективно да размотре одрживост алуминијумског комбината по тржишним условима, као и најбоље могуће решење које не повећава притисак на јавне финансије. Пут фискалне консолидације треба наставити, укључујући и напоре да се наплате порески дугови. Висок ниво ненаплативих кредита и даље представља разлог за забринутост и захтева поштрен банкарски надзор спровођењем одговарајућег резервисања. Неформални сектор остаје важан изазов.

Што се тиче **способности да преузме обавезе чланства у ЕУ**, Црна Гора је на различитом степену усклађености. Јачање административних капацитета је свеприсутан изазов у многим областима. У поглављима као што су јавне набавке, право привредних друштава, закон о интелектуалној својини, информационо друштво и медији, опорезивање и предузетничка и индустријска политика, Црна Гора је довољно напредовала, тако да је Комисија препоручила отварање приступних преговора.

У другим областима, као што су слободно кретање роба; право оснивања предузећа и слободе пружања услуга; пољопривреда и рурални развој; безбедност хране, ветеринарска и фитосанитарна политика; и регионална политика и координација структурних инструмената, мерила за отварање преговора - често укључујући и стратегије за усклађивање са правним тековинама ЕУ - су постављена. Ова мерила треба да руководе радом Црне Горе у наредним месецима. За поглавље политике конкурентности, разрада плана реструктурирања произвођача алуминијума КАП посебно је хитна да би се Црна Гора ускладила са обавезама из Споразума о стабилизацији и придруживању. У области животне средине и климатских промена, потребни су значајни напори, укључујући и више стратешког планирања, како би се обезбедила усклађеност са правним тековинама ЕУ и њихово спровођење.

Србија

2013. је била историјска година за Србију на њеном путу ка Европској унији. Србија је активно и конструктивно радила на видљивом и одрживом побољшању односа са Косовом. У априлу је ангажовање Србије у дијалогу под покровитељством ЕУ резултирао „*Првим споразумом о принципима који регулишу нормализацију односа*“

(Први споразум), који је у мају допуњен планом за спровођење. Обе стране су се нарочито споразумеле да ниједна страна неће блокирати, или подстицати друге да блокирају, напредак друге стране на њеном засебном путу ка ЕУ. Ово представља фундаменталну промену у односима две стране. Спровођење Првог споразума је настављено и већ је довело до бројних неповратних промена на терену. Стране су постигле споразуме о енергетици и телекомуникацијама. Напредак је, такође, остварен у спровођењу споразума постигнутих у техничком дијалогу и сарадња Србије са ЕУЛЕКС-ом наставља да се побољшава у бројним областима.

Србија је поново ојачала реформе и интензивирала контакте на високом нивоу са суседним земљама у настојању да обезбеди позитиван допринос регионалној сарадњи. Србија је предузела одређене кораке да консолидује фискално стање и побољша пословно окружење. Наставила је да усаглашава законодавство захтевима законодавства ЕУ на многим пољима који се сада надзиру у оквиру Националног програма за усвајање правних тековина Европске уније за период 2013-2016. Споразум о стабилизацији и придруживању ступио је на снагу 1. септембра 2013. године.

Као резултат значајног напретка, отворена је нова фаза у односима Србије и Европске Уније. Европски савет је одлучио да отвори приступне преговоре 28. јуна, након препоруке Комисије од 22. априла. Комисија је поднела свој предлог за преговарачки оквир Савету 22. јула. Комисија је, такође, започела аналитички преглед правних тековина ЕУ („скрининг“) у септембру. Савет треба ускоро да усвоји преговарачки оквир који треба да потврди Европски савет у циљу одржавања прве међувладине конференције о приступању Србије, најкасније у јануару 2014. године.

У овој новој захтевној фази односа ЕУ и Србије, Србија ће морати додатно да појача напоре за постизање пуног поштовања свих критеријума за чланство. Такође, биће кључно да се редовно саопштава о користима и могућностима које процес приступања ствара за све грађане Србије, све до приступања.

Међу главним изазовима са којима се суочава, Србија ће морати да посвети посебну пажњу кључним областима владавине права, посебно реформи правосуђа, борби против корупције и борби против организованог криминала, реформи државне управе, независности кључних институција, слободи медија, борби против дискриминације и заштити мањина.

Србија мора остати у потпуности посвећена наставку нормализације односа са Косовом и спровођењу свих споразума који су постигнути у дијалогу, укључујући сарадњу са ЕУЛЕКС-ом, по потреби. Србија мора да оконча спровођење Првог споразума посебно по питањима полиције, правосуђа и локалних избора на Косову. Важно је да Србија настави да подстиче веће учешће Косовских Срба на предстојећим локалним изборима на Косову. Остаје да пуна примена принципа свеобухватне регионалне сарадње буде посебно обезбеђена, што обухвата избегавање проблема попут оног који се догодио на самиту Процеса сарадње у Југоисточној Европи (SEЕСР). Од Србије се очекује да ће наставити да даје активан допринос регионалној сарадњи и помирењу.

Србија у довољној мери испуњава **политичке критеријуме**. Влада активно извршава ЕУ агенду интеграција, показујући консензус у кључним политичким одлукама и унапређујући процес консултација. Скупштина је побољшала транспарентност свога рада, процес консултација о правним прописима као и надзор над извршном влашћу. Међутим, Скупштина и даље често примењује хитне поступке које неоправдано ограничавају време и расправе за проверу нацрта правних прописа.

Србија је посветила посебну пажњу побољшању владавине права, која ће бити кључно питање, у складу са новим приступом у Поглављу 23. (правосуђе и основна права) и 24.

(правда, слобода и безбедност). Србија је усвојила свеобухватне нове стратегије у кључним областима правосуђа, борбе против корупције и борбе против дискриминације након екстензивног процеса консултација. Очигледан је проактиван приступ истрагама у борби против корупције, укључујући случајеве на високом нивоу. Регионална и међународна сарадња је, такође, довела до одређених резултата у борби против организованог криминала. Покренуте су кривичне истраге у извесном броју случајева, али правоснажне осуде су и даље ретке у овим областима. Србија, такође, наставља да у потпуности сарађује са Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију (Хашки трибунал).

У погледу слободе изражавања, клевета више није кривично дело. У складу са ранијим обавезама о инклузији Рома, спроведене су мере и усвојен је нови акциони план. Правни оквир за заштиту мањина се углавном поштује, али његова доследна примена у целој Србији треба да се успостави у областима као што је образовање, употреба језика и приступ медијима и верским службама на језицима мањина. Док су органи и независне институције уложили одређене додатне напоре на заштити других рањивих група, посебно припадника лезбејске, геј, бисексуалне, трансродне и интерсексуалне (ЛГБТИ) популације, изостаје довољна политичка подршка. Посебно се изражава жаљење што је парада поноса забрањена трећу годину заредом по основу безбедности; ово је била пропуштена прилика да се демонстрира поштовање основних права.

Гледајући у будућност, Србија ће морати посебну пажњу да посвети јачању независности кључних институција, а посебно правосуђа. Уставни и правни оквир и даље оставља простора за неоправдан политички утицај, посебно када је реч о улози Скупштине у постављању и разрешењу судија. Додатне реформе ће захтевати свеобухватну функционалну анализу правосуђа у смислу трошкова, ефикасности и приступа правди. Учинак успешних примера истрага, гоњења и правоснажних осуда починилаца корупције и организованог криминала у Србији остаје да се озбиљно ојача. Примену недавних промена правних прописа о 'злоупотреби службеног положаја' би требало пажљиво пратити у циљу свеобухватног прегледа привредног криминала. Делотворно законодавство за заштиту „звиздача“ треба да се успостави. Делотворна примена стратегија и акционих планова у области правосуђа и борбе против корупције ће тестирати спремност и вољу Србије да крене напред. Ова стратешка документа могу изискивати прилагођавање у наставку поступка скрининга.

Влада, такође, треба да унапреди управљање у области реформе државне управе и додатно развије транспарентан систем државне управе на бази заслуга. Остаје да се правни оквир државне службе на локалном нивоу правилно примени и развије.

Додатна пажња треба да се посвети слободи медија. Србија треба сада да унапреди спровођење медијске стратегије почевши са усвајањем очекиваног законодавства о јавном информисању и медијима, јавним емитерима и електронским комуникацијама. Директно финансирање из државног буџета и контрола медија, као и одрживост јавних емитера остају кључна питања која треба решити. Акциони план стратегије за борбу против дискриминације треба усвојити и применити. Надлежни органи треба да унапреде заштиту медија, бораца за људска права и других рањивих група, укључујући ЛГБТ популацију, од претњи и напада радикалних група. Недавно остварени напредак да се побољша положај мањина, укључујући Роме, треба да се временом додатно развије укључујући додатна финансијска средства. Питање стамбеног збрињавања и приступа документима за Роме треба континуирану пажњу. Више пажње треба обратити на регионе који се суочавају са отежаним социо-економским условима, посебно на југу и истоку Србије. Избори за савете националних мањина у 2014. години ће пружити добру прилику Србији да потврди своју посвећеност заштити мањина.

Изборни процес ће морати пажљиво да се спроведе, узимајући у обзир претходне препоруке независних институција.

Важно је да Србија настави да пружа активан допринос регионалној сарадњи и додатно развије везе са суседним земљама, укључујући решавање нерешених билатералних питања.

Што се тиче **економских критеријума**, Србија је остварила извешан напредак ка успостављању функционалне тржишне економије. Србија треба да начини важне напоре у реструктурирању економије како би била способна да се на средњорочном плану суочи са притиском конкуренције и тржишним снагама Уније.

У 2012. години, Србија је прошла кроз другу рецесију и економија је ослабила за 1.7%. Високи раст извоза ублажио је ефекте ослабљене домаће потражње и водио ка благом и неједнаком опоравку у првој половини 2013. године. Низ напора за фискалну консолидацију уложено је већином на страни прихода. Процес реструктурирања државних предузећа је обновљен. Извешан напредак је постигнут у погледу борбе против корупције и побољшања права интелектуалне својине.

Основа раста остаје уска и први знаци економског опоравка у 2013. години нису имали утицај на тржиште рада. Незапосленост и буџетски дефицит остају веома високи. Тржиште рада које је и даље нефлексибилно и одрживо стварање нових радних места представљају велики изазов. Усвајање веродостојног средњорочног програма фискалног прилагођавања и даље недостаје. Присуство државе у економији је значајно и државна предузећа настављају да гомилају велике губитке. Србија треба да настави да побољшава пословно окружење и учини велике напоре да развије конкурентан приватни сектор. Функционисање тржишних механизма је спутано правним неизвесностима и корупцијом. Неформалан сектор остаје важан изазов.

У погледу **способности да преузме обавезе чланства**, Србија је наставила да усаглашава своје законодавство са законодавством ЕУ у многим областима, и напорима који су подупрети усвајањем Националног програма за усвајање правних тековина ЕУ. Дobar напредак забележен је у јавним набавкама усвајањем новог Закона о јавним набавкама који обезбеђује даље усаглашавање са правним тековинама ЕУ и укључује побољшане одредбе о спречавању корупције. Питање независности централне банке се делимично решило изменама и допунама закона. Два нова закона усвојена су у области корпоративног рачуноводства и ревизије, циљајући на додатно усаглашавање у области права привредних друштава. Институционални оквир за политику МСП-а и доступност финансија за МСП су побољшане. Мере предузете за побољшање пословног окружења, посебно за процену утицаја новог законодавства су пожељан помак. Попис становништва и пољопривредни попис су успешно завршени. Међутим, промене закона о ауторским правима које се односе на наплату и изузеће чине корак уназад у усаглашавању са правним тековинама ЕУ.

Гледајући у будућност, Србија би требало да удвостручи своје напоре да се усагласи са правним тековинама ЕУ обраћајући посебну пажњу на делотворну примену усвојених правних прописа. Србија ће нарочито морати да појача напоре на усаглашавању у области вода, управљања отпадом, квалитета ваздуха и заштите природе и у правцу отварања тржишта, раздвајања и тарифа које одржавају трошкове у енергетском сектору. Додатни напори су, такође, неопходни у области контроле државне помоћи, где је потребно додатно утврђивање независности Комисије за контролу државне помоћи, а изузеће предузећа у процесу приватизације од правила државне помоћи ставити ван снаге. Систем социјалне заштите, радних односа и социјалног дијалога треба значајно ојачати, посебно на трипартитном нивоу социјалног дијалога. Закон о ГМО треба

усагласити са законодавством ЕУ да би се омогућило приступање СТО. Потребни су знатни додатни напори да би се развило финансијско управљање и контрола у јавном сектору на основу концепта одговорности руководства и да би се развио пун капацитет екстерне ревизије.

Прелазни споразум (ПС) Споразума о стабилизацији и придруживању (ССП) наставља да се неометано примењује.

Бивша Југословенска Република Македонија

Бивша Југословенска Република Македонија била је прва земља која је потписала Споразум о стабилизацији и придруживању са ЕУ 2001. године. Она је земља кандидат осам година, од позитивног мишљења Комисије у новембру 2005. године и одлуке Савета у децембру 2005. године. 2009. године Комисија је проценила да земља довољно испуњава политичке критеријуме и препоручила је отварање преговора. Комисија је 2009. године такође препоручила да треба да почне друга фаза придруживања, по Споразуму о стабилизацији и придруживању. У оба случаја Савет није донео одлуку. Двадесет година након што је земља постала чланица Уједињених нација, треба пронаћи решење за проблем имена без даљег одлагања.

У одсуству процеса преговора, главни форуми за разматрање и праћење реформи су тела основана по ССП и Дијалог о приступању на високом нивоу (ДПНВН) успостављен 2012. године. ДПНВН је допринео напретку у већини приоритетних подручја. Напредак остварен у оквиру ДПНВН биће од користи за земљу када почну преговори. Међутим, то није, и не може бити, замена за кретање ка отварању преговора о приступању.

Политичка криза која је пратила догађаје у парламенту крајем прошле године открила је дубоке поделе међу политичким странкама, што је утицало на функционисање парламента и показало потребу за конструктивном политиком у националном интересу. Током усвајања буџета за 2013. годину насилно уклањање посланика опозиције и новинара из скупштинске сале довело је до тога да је највећа опозициона групација бојкотовала парламент и претила да бојкотује локалне изборе. Дуготрајан безизлазан положај решен је спровођењем политичког договора од 1. марта. Ово је укључило повратак опозиционих посланика у парламент, учешће на општинским изборима, далекосежне препоруке Анкетног одбора, потписивање међустраничног Меморандума о разумевању о стратешким евроатлантским циљевима земље и даљем раду на изборним реформама. Дијалог између владе и новинара још увек није поново покренут. Консензус о извештају Анкетног одбора показао је да се могу пронаћи конструктивна решења, уз политичку вољу, помоћу дијалога и компромиса. У потпуности треба да се спроведу препоруке Анкетног одбора.

Уопштено говорећи, земља и даље довољно испуњава **политичке критеријуме**. ОЕБС/ОДИХР су оценили да се професионално и ефикасно управљало општинским изборима у марту/априлу 2013. године и приметили су нејасну разлику између државе и странке и препоручили даље измене и допуне правних прописа о изборима. Земља је завршила већину својих реформи правосуђа између 2004. и 2010. године. Даљи напредак је остварен ове године на подручју ефикасности судства. Напредак је такође остварен у успостављању свеобухватне евиденције о спровођењу мера против корупције, која треба да се надограђује у будућности. По питању слободе изражавања, напредак у дијалогу с медијима је стагнирао након протеривања новинара из парламента и упркос развоју законодавног оквира, погоршао се углед земље у односу на слободу медија. Затварањем једног броја медија последњих година такође је смањена разноликост различитих становишта доступних грађанима.

Пошто је земља већ остварила висок ниво усклађености, у односу на то где се налази у процесу придруживања, приоритет за предстојећу годину треба да буде делотворно спровођење и примена постојећег правног оквира и оквира политике, слично земљама које се већ налазе у преговорима о приступању.

На подручју владавине права, независност и надлежност судова треба даље да се унапреди и треба ставити већи нагласак на квалитет правде за грађане. Корупција је и даље распрострањена у многим областима те и даље представља велики проблем. Земља треба да покаже опипљиви утицај постојећих мера против корупције и делотворно да спроведе мере за решавање питања организованог криминала. По питању слободе изражавања, висок степен поларизације медија, често по политичким линијама, отежава развој објективног извештавања, ставља економски притисак на новинаре и власнике медија (укључујући нејасно коришћење оглашавања владе) и подстиче лоше професионалне стандарде. Дијалог између државе и представника медија треба поново да се успостави и донесе конкретне резултате у промени медијске културе и успостављања климе изградње поверења и поузданости. У потпуности треба спровести преостале препоруке ОДИХР. Проактивно треба спровести Стратегију за Роме. Потребно је веће деловање у односу на осуду нетолеранције нпр. *vis-a-vis* лезбејске, геј, бисексуалне, трансродне и интерсексуалне (ЛГБТИ) заједнице.

Такође хитно треба завршити преиспитивање *Охридског оквирног споразума*, посебно важног за односе међу заједницама и за међуетничке односе, и спровести његове препоруке. Ово ће, као и даља децентрализација, кључни елемент Споразума, допринети стабилности у земљи и изван ње.

Земља генерално одржава добре односе са осталим земљама у процесу проширења и има активну улогу у *регионалној сарадњи*. Конструктивни приступ односима са суседним државама чланицама ЕУ је и даље важан. Треба избегавати поступке и изјаве које негативно утичу на добросуседске односе.

У погледу **економских критеријума**, земља и даље добро напредује, а у неким подручјима је остварила даљи напредак ка томе да постане функционална тржишна економија. Земља треба да буде у могућности да се средњорочно суочава са притисцима конкуренције и тржишним снагама у Унији под условом да енергично спроводи своје програме реформи и смањи значајне структурне слабости.

Привредна активност је стагнирала 2012. године, а раст је настављен у првој половини 2013. године. У односу на изазовно спољашње окружење, очувана је макроекономска стабилност. Незапосленост је и даље веома висока, посебно међу младим људима. Растући нивои дефицита и јавног дуга повећали су осетљивост земље.

Треба предузети мере за решавање основних разлога високе незапослености, посебно за решавање непоклапања квалификација. Треба оснажити одрживост јавних финансија. Фискалну политику треба ускладити са приоритетима структурне реформе земље и усмерити ка расту уз повећање потрошње. Увођење средњорочног фискалног оквира и стратешког планирања допринели би оснаживању фискалне дисциплине. Потребни су даљи напори на делотворном спровођењу буџетског управљања да би се обезбедило најефикасније и најтранспарентније коришћење државних средстава и средстава ЕУ. Да би се обезбедило више улагања из приватног сектора, потребни су даљи напори на побољшању пословног окружења, на које негативно утиче корупција и дуги и скупи поступци изласка са тржишта. Цивилно друштво и даље остаје важан изазов.

Земља има дубоку и широку сарадњу са ЕУ у свим подручјима правних тековина ЕУ и налази се на напредном нивоу усклађивања законодавства, на стратешком и институционалним нивоу, сада се усредсређујући на административни капацитет и

механизме координације у државној управи да би се обезбедило делотворно спровођење. Земља је постигла даљи напредак на побољшању своје **способности да преузме обавезе чланства**. Земља и даље испуњава своје обавезе по Споразуму о стабилизацији и придруживању (ССП), у сусрет десетој годишњици ступања ССП на снагу.

У области унутрашњег тржишта, остварен је добар ниво законодавне усаглашености у областима кретања капитала, поштанских услуга и права привредних друштава. На подручју правде и унутрашњих послова, земља је добро напредовала у својим припремама у вези визне политике, спољних граница и Шенгена и полицијске сарадње. У односу на реформу државне управе, треба наставити рад на спровођењу начела транспарентности, основаности и правичног представљања. Посебно су потребни даљи напори у подручјима регионалне политике, заштите животне средине и промене климе где треба побољшати пројекте које финансира ЕУ, као и квалитет воде, контролу индустријског загађења и управљање ризицима. У односу на социјалну политику и запошљавање, потребне су мере за остваривање инклузивног и ефикасног тржишта рада. Потребно је оснажити и развити интерну финансијску контролу у државној управи. Уопштено говорећи, земља је остварила ниво усклађености са правним тековинама ЕУ довољно да крене у следећу фазу процеса приступања.

Албанија

Прошлог октобра Комисија је препоручила да Савет одобри Албанији статус земље кандидата у складу са остваривањем кључних мера у подручјима реформе судства и државне управе и ревизије пословника о раду парламента. У децембру 2012. године, са циљем одлучивања да ли да се одобри статус кандидата, Савет је позвао Комисију да извести чим се оствари потребан напредак, такође водећи рачуна о даљим мерама које предузима Албанија на спречавању корупције и организованог криминала, укључујући проактивне истраге и кривично гоњење тих предмета. У овом погледу, Албанија је усвојила преостале кључне мере реформи судства, државне управе и парламента уз међустранички консензус. Међународна изборна посматрачка мисија коју предводи ОЕБС/ОДИХР оценила је парламентарне изборе у јуну као конкурентне са активним учешћем грађана током кампање и истинским поштовањем основних слобода. У борби против корупције и организованог криминала, Албанија је предузела иницијалне кораке ка побољшању ефикасности истрага и кривичних гоњења и јачања сарадње између полицијских органа. Повећао се број осуђујућих пресуда у предметима корупције и прања новца, као и број истрага о трговини људима и наркотицима. На задовољавајући начин су решене све недавне препоруке Савета Европе које се односе на финансирање политичких странака и законских одредби о корупцији. Нова влада у Албанији се снажно посветила борби против корупције и у свом програму је дала приоритет овом питању.

Након мишљења Комисије из 2010. године, Албанија треба да испуни следеће кључне приоритете ради отварања преговора о приступању. Биће потребно да Албанија 1) настави са спровођењем реформе државне управе у циљу унапређења професионализма и деполитизације државне управе; 2) предузме даље мере да ојача независност, ефикасност и одговорност правосудних институција; 3) чини даље одлучне напоре у борби против корупције, укључујући и ка успостављању солидног учинка проактивних истрага, кривичних гоњења и осуда; 4) чини даље одлучне напоре у борби против организованог криминала, укључујући и ка успостављању солидног учинка проактивних истрага, кривичних гоњења и осуда; 5) предузима делотворне мере на ојачавању заштите људских права, укључујући Роме и политику порбе против дискриминације, као и да спроведе права својине.

Конструктиван и одрживи дијалог између владе и опозиције о реформама које се односе на ЕУ биће од виталног значаја да се обезбеди будућност Албаније у ЕУ. И даље је од суштинског значаја конструктивно ангажовање Албаније у регионалној сарадњи.

Албанија је начинила даљи напредак ка испуњавању **политичких критеријума** за чланство у ЕУ. Владајућа већина и опозиција су сарађивале на усвајању једног броја правних инструмената у парламенту. Ово укључује усвајање Закона о државној служби, Закона о високом суду и Пословника о раду и скупа амандмана Парламента о Кривичном законнику и Законнику о грађанском процесном праву.

Иако је процес који је претходио парламентарним изборима 23. јуна био обележен тензијама, повремено угрожавајући рад изборних тела, избори су били конкурентни и одржани у општем духу стабилности, уз велики одзив бирача. Албанија је остварила даљи напредак у односу на реформу државне управе, посебно усвајањем Закона о државној служби.

Предузети су даљи кораци реформе судства, укључујући осавремењивање судског система. Побољшани методи рада тела за борбу против корупције, повећање осуда и боља међуинституционална сарадња довеле су до напретка у борби против корупције, чиме се обезбеђује иницијални учинак резултата, што треба ојачати. Бољи надзор и транспарентност у кључним подручјима, као што су упис некретнина, царина, више образовање и здравство, сведоче о већем постојању свести о превенцији. Решене су све препоруке Савета Европе о финансирању политичких странака и законских одредаба о корупцији. Међутим, корупција је и даље посебно озбиљан проблем који захтева одлучност и усаглашене напоре да би се решила. У односу на организован криминал, побољшана је међународна полицијска сарадња, као и примена анализе претњи; повећана је заплена наркотика и средстава из кривичних дела. Испуњене су препоруке Савета Европе о борби против прања новца. Важне измене и допуне Кривичног законика односиле су се на трговину људима и остала озбиљна кривична дела.

У области људских права, слободе окупљања и удруживања и слобода мисли, савести и вероисповести се генерално поштује. Остварен је напредак у области борбе против дискриминације, на пример, преко акционог плана о правима лезбејки, гејева, бисексуалних, транссексуалних и интерсексуалних (ЛГБТИ) особа. У подручју слободе изражавања, Закон о аудио-визуелним медијима је знатно побољшао законодавни оквир за аудио-визуелне медије у Албанији.

Гледајући унапред, Албанија треба да убрза реформу правосуђа. Треба преиспитати и ојачати институционални и правни оквир правосуђа. Да би се обезбедили независност, транспарентност, одговорност и ефикасност правосуђа, остаје да се финализују или усвоје суштински правни прописи, укључујући уставне измене и допуне о деполитизацији именовања у Вишем суду. Недавно усвојени правни прописи морају се делотворно спроводити уз потпуну подршку како политичара тако и судске професије.

Штавише, Албанија треба да посвети посебну пажњу спровођењу реформе државне управе, посебно у односу на структурне законе и управне акте. Брзо треба усвојити и спровести секундарно законодавство о новом Закону о државној служби. Мора се обезбедити континуитет државне управе и треба побољшати професионализам, деполитизацију и одговорност.

Биће потребне циљане мере у борби против корупције, укључујући јачање централног координационог тела уз неопходна овлашћења и надлежности као и снажну политичку подршку. Треба побољшати надлежност спречавања и репресије и независност

полицијских институција. Парламент мора обезбедити одговарајуће праћење извештаја независних институција.

Такође треба даље развијати учинак делотворних истрага и кривичних гоњења организованог криминала надограђујући се на почетне резултате. Потребни су даљи напори на закључењу измена и допуна у Законнику о кривичном поступку и на делотворном проширивању употребе процене претњи, размене обавештајних података и циљане, проактивне истраге. Потребан је проактивнији приступ у односу на истрагу необјашњеног богатства и сумњи на праће новца.

У области људских права, приоритет треба да буду нацрти нових прописа и спровођење постојећих прописа, јасно усмерени на права лица са инвалидитетом, дечја права и на инклузију Рома. Што се тиче слободе изражавања, потребни су даљи напори да се у потпуности гарантује независност регулаторног органа за медије.

У погледу **економских критеријума**, Албанија је начинила даљи напредак ка томе да постане функционална тржишна економија. Албанија треба да буде у могућности да се средњорочно суочава са притисцима и снагама тржишта у Унији под условом да убрза структурне реформе.

Албанија је одржала макроекономску стабилност. Раст БДП је опао, али је остао позитиван углавном због спољашње потражње. Ниска инфлација створила је простор за растеређивање монетарне политике ради подстицања раста, али још увек се не види њен прелазак на тржишну економију пошто је успорен раст кредита услед високих и растућих неотплаћених кредита. Буџетски дефицит је и даље висок, а јавни дуг се даље повећао, што је довело до тога да је прекршена и укинута законска горња граница дуга од 60% БДП. Дошло је до благог побољшања на тржишту рада, али незапосленост је и даље висока. Сужен је дефицит текућег платног биланса, али је и даље висок. Економија је и даље осетљива како на домаће структурне слабости тако и на глобалну економску непредвидивост.

Албанија треба да допуни фискалне и монетарне политике усмерене ка стабилности структурним реформама да би се обезбедио дугорочни одрживи економски раст. Албанија ће морати да реши високе нивое буџетског дефицита и јавног дуга у свом краткорочном помаку. Штавише, биће потребно да побољша фискалну предвидивост смањењем рекурентног прецењивања прихода и ефикаснијом наплатом пореза. Побољшање пословног и инвестиционог окружења од суштинског је значаја за проширење економије и јачање свог дугорочног потенцијала раста. Ово би се, између осталог, могло остварити јачањем владавине права, решавањем корупције и обавеза плаћања, као и развојем инфраструктуре и унапређењем људског капитала. Цивилно друштво и даље остаје важан изазов.

Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП) и даље се уопштено говорећи несметано спроводи, а Албанија и даље усклађује своје правне прописе са захтевима правних прописа ЕУ у једном броју подручја унапређујући своју **способност да преузме обавезе чланства**. Извршена су унапређења у подручјима као што су јавне набавке, статистика, правда, слобода и безбедност и царина. Албанија треба да учини додатне напоре да обезбеди делотворно спровођење права интелектуалне и индустријске својине, и да обрати посебну пажњу на енергетски сектор, укључујући разноврсност извора енергије, функционисање тржишта електричне енергије, решавање проблема у односу на губитке мреже и ниске стопе наплате рачуна. Такође одлучно треба да реши проблем рефундирања ПДВ, укључујући постојеће заостале предмете и да ојача заштиту животне средине преко одрживих улагања у области управљања отпадом и отпадних вода. Потребни су даљи напори у областима запошљавања и

социјалне политике. Административни капацитети и професионализам тела задужених за спровођење правних тековина ЕУ треба оснажити и заштитити независност регулаторних тела. У неколико подручја правних тековина ЕУ, а посебно јавних набавки и финансијске контроле, важно је унапредити транспарентност и одговорност.

Босна и Херцеговина

Босна и Херцеговина стагнира у процесу европских интеграција док остале земље у региону напредују. Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП) потписан је 2008. Године, а процес ратификације завршен је 2011. године. ССП још увек није ступио на снагу пошто земља није испунила преостале захтеве, а посебно веродостојан напор на спровођењу пресуде Европског суда за људска права у предмету Сејдић-Финци у односу на дискриминацију грађана на темељу етничке припадности. Стога, односе ЕУ са Босном и Херцеговином и даље регулише Прелазни споразум (ПС) из 2008. године.

Политички представници не деле визију општег усмерења и будућности земље или како то треба да функционише. Не постоји темељни политички дијалог о значајним питањима као што су процес интеграција у ЕУ нити успостављање приоритета који се односе на то. Агенда ЕУ није приоритет за политичке представнике земље, што не доводи до напретка њене европске перспективе. Краткорочни страначки и етнички интереси преовлађују над политиком повезивања Босне и Херцеговине са ЕУ која је оријентисана ка будућности. Политички застој у Федерацији, који траје дуже од годину дана, има негативан утицај на извршну и управну власт како на нивоу Федерације тако и на нивоу Државе. Одређени политички учесници и даље преиспитују јединство Босне и Херцеговине као јединствене Државе.

Нису испуњене две кључне обавезе на мапи пута у 2012. години о подношењу захтева земље за чланство у ЕУ, наиме, стварно спровођење пресуде Сејдић-Финци и успостављање делотворног механизма сарадње по питањима у вези са ЕУ. ЕУ је предузела интензивне напоре да помогне политичким лидерима Босне и Херцеговине да постигну сагласност за спровођење пресуде Сејдић-Финци, али нису могли да се договоре о решењу.

Решавање ове пресуде није само кључно да би земља напредовала на путу ка ЕУ, већ и за легитимитет и кредибилитет Председништва и Дома народа Босне и Херцеговине, за које ће избори бити одржани 2014. године. Тиме би се отворио процес приступања ЕУ, који је од виталног значаја за развој Босне и Херцеговине од постконфликтне земље ка томе да у будућности постане држава чланица ЕУ. Без политичке храбрости и одлучности, неће се материјализовати европска перспектива Босне и Херцеговине.

Једнако је хитно и важно успостављање механизма координације о питањима ЕУ међу различитим нивоима власти. У веома децентрализованом земљи као што је Босна и Херцеговина, тај механизам је од кључне важности да би одређени представник из Босне и Херцеговине могао да говори у име целе земље и да је обавезе приликом интеракције с ЕУ. На земљи је да под хитно развије механизам усклађености са овим основним захтевом.

Постаје све теже оправдати обезбеђивање предприступних средстава земљи чији политички представници нису спремни да постигну консензус потребан да би се напредовало на путу предприступања. Без овог консензуса, постоји велики ризик да предприступна помоћ неће произвести очекиване резултате. Пошто се још увек није пронашло решење за спровођење пресуде Сејдић-Финци и није успостављен механизам координације ЕУ, не може се одржати исти ниво финансирања по Инструменту предприступне помоћи (ИПА). Комисија је одлучила да одложи даље расправе о ИПА

И док се земља не врати на прави пут процеса интеграције у ЕУ. У одсуству опипљивог напретка, Босна и Херцеговина ризикује да изгуби значајна предприступна средства.

Припреме земље за прилагођавање приступању Хрватске су споре, али су потребни споразуми који се односе на прелазак лица и робе на граници с Хрватском потписани на време пре 1. јула. Комисија сматра да је неприхватљиво да је Босна и Херцеговина до сада одбијала да усклади ПС/ССП да би узела у обзир своју традиционалну трговину с Хрватском. Комисија позива Босну и Херцеговину да хитно ревидира своју позицију тако да се усклађивање на основу традиционалних токова трговине може што пре финализовати.

Земља је остварила веома ограничен напредак у решавању **политичких критеријума**. Пошто није спровела пресуду Сејдић-Финци, земља још увек није напустила дискриминаторску праксу по којој су грађани Босне и Херцеговине који се не изјашњавају као припадници једног од три конститутивна народа спречени да се кандидују за Председништво односно за Дом народа Босне и Херцеговине. Законодавни процес је генерално изузетно спор због недостатка политичке воље да се направе компромиси. Честа употреба хитног поступка за увођење закона у Парламентарну скупштину Босне и Херцеговине довела је до знатне примене поступка Виталног националног интереса. Због недостатка политичког договора, законодавство је често блокирано тако што је ентитет користио вето.

И даље постоји висок ниво корупције, недостају делотворне мере спречавања прања новца и остварен је ограничен напредак у борби против организованог криминала и тероризма. Иако постоји ограничен напредак у укупној реформи правосудног система, спроведен је један број препорука које је издала Комисија у оквиру Структурираног дијалога о правди: У области процесуирања ратних злочина, значајно је напредовала у одређивању судске надлежности у складу са Националном стратегијом о ратним злочинима и доделом адекватних финансијских средстава и људских ресурса из релевантних буџета и већих доприноса из ИПА. Смањен је број заосталих предмета. Закључење Протокола о сарадњи у кривичном гоњењу починиоца ратних злочина, злочина против човечности и геноцида како са Хрватском тако и са Србијом је обећавајући. Уопштено говорећи, и даље постоје озбиљни недостаци у погледу независности, делотворности, одговорности и непристрасности правосуђа у Босни и Херцеговини.

И даље је ограничено спровођење постојећих инструмената о људским правима, укључујући инструменте за заштиту лезбејки, гејева, бисексуалних, трансродних и интерсексуалних (ЛГБТИ) особа од насиља и говора мржње као и спровођење акционих планова за Роме. Недостаци законодавства и даље отежавају одрживи повратак и локалну интеграцију избеглица и интерно расељених лица. Успостављене су законске одредбе којима се гарантује слобода изражавања, па ипак застрашивање новинара и уредника и даље је проблем као и финансијски притисци на јавне радиодифузне сервисе. Босна и Херцеговина је наставила да активно учествује у регионалној сарадњи и да одржава добросуседске односе. Треба решити преостала питања о граници и својини са суседним земљама.

Темељне припреме на свим нивоима, које су подржали ЕУ и остале међународне организације, омогућиле су спровођење дуго очекиваног пописа становништва у Босни и Херцеговини, првог након 1991. године.

У погледу **економских критеријума**, Босна и Херцеговина је остварила мали напредак ка функционисању тржишне економије. Треба чинити даље одлучне напоре на

реформама да би се омогућило да се земља дугорочно суочава са конкурентским притиском и снагама тржишта у Унији.

Економија се смањила за 1,1% у 2012. години. Међутим, показатељи за прву половину 2013. године показују неке знаке опоравка. Незапосленост је и даље веома висока. Квалитет јавних финансија је и даље низак, чак иако је донекле ојачано управљање јавним финансијама. Упркос благом побољшању, и даље је слаб консензус о основама економске и фискалне политике, чиме се ометају реформе на нивоу земље. Велики и неефикасан јавни сектор са вишеструким преклапањима надлежности на нивоу државе, ентитета, општина или кантона (посебно у Федерацији) и даље представља ризик по фискалну одрживост. Ееефикасан правни и правосудни систем отежава капацитете за спровођење прописа и представља јасно одвраћање од улагања и извор корупције.

И даље су проблем састав и мала ефикасност јавне потрошње у Босни и Херцеговини. У овом контексту, даље треба унапредити фискално извештавање да би се побољшао квалитет анализе и осмишљавања политике. Да би се подстакла потражња за радом, потребне су мере које ће решити питања структурне строгости као што су прекомерно опорезивање рада и слабо усмерени социјални трансфери. Органи Федерације треба да наставе са развојем пензионе реформе. Услед високог удела јавних предузећа у привреди, органи треба поново да оживе приватизацију, која има потенцијал да побољша фискалну ситуацију и да доведе до веће конкуренције. Потребно је да добро пословно окружење подржи приватни сектор, посебно унапређењем спровођења уговора и успостављањем јединственог економског простора у земљи. Цивилно друштво и даље остаје важан изазов.

Недостатак истинске политичке подршке за агенду ЕУ одражава се у веома ограниченом напретку у погледу **приближавања закона и стандарда ЕУ**. Ово се посебно односи на области ветерине и безбедности хране; конкуренције; јавних набавки; енергетике; заштите животне средине и климатских промена; транспорта; политике запошљавања и социјалне политике. У осталим подручјима, као што је рурални развој или регионална политика, постоји мали напредак услед недостатка договора о стратегијама релевантним за земљу. У једном броју случајева треба извршити именована за важна тела. Због тога је отежан законодавни процес. Остале институције као што су Савет за државну помоћ трпе недостатак финансијских средстава и стога до сада нису могле да функционишу на одговарајући начин. Један од неколико позитивних изузетака је подручје права интелектуалне, индустријске и комерцијалне својине где напредују припреме за усклађивање са стандардима ЕУ.

Да би Босна и Херцеговина била у могућности да извози производе животињског порекла у ЕУ, потребан је брз напредак у транспоновању законодавства ЕУ у области ветерине и безбедности хране. Босна и Херцеговина је једина земља у региону која није усагласила своје законодавство са директивама ЕУ о јавним набавкама из 2004. године. Потребно је да то хитно уради. Земља треба да улаже сталне напоре за одрживо спровођење свих реформи уведених по мапи пута визне либерализације, такође у односу на шире мере на границама у циљу јачања националне и регионалне безбедности. Треба наставити активности у погледу спречавања злоупотреба безвизног режима.

Косово

2013. је историјска година за Косово на његовом путу за Европску унију. Одлуке Савета из јуна којим се одобрава отварање преговора за закључивање Споразума о стабилизацији и придруживању (САП) представља почетак значајне нове фазе у односима између ЕУ и Косова. Преговори ће званично бити отворени овог месеца. Циљ

Комисије је да ове преговоре заврши у пролеће 2014, парафира нацрт споразума у лето, и онда поднесе предлог Савету да потпише и закључи споразум.

Косово је активно и конструктивно радило на постизању видљивог и одрживог побољшања односа са Србијом. У априлу је ангажовање Косова у дијалогу под покровитељством ЕУ резултирало значајним «Првим споразумом о принципима који регулишу нормализацију односа» са Србијом (Први споразум), који је у мају допуњен планом за спровођење. Две стране су се посебно сагласиле да ниједна страна неће блокирати или охрабривати друге да блокирају напредак друге стране на њеном путу у ЕУ. То представља суштинску промену у односима између две стране. Наставило се са применом Првог споразума, што је већ довело до неколико трајних промена на терену. Стране су постигле договор о енергетици и телекомуникацијама. Остварен је напредак и у примени споразума постигнутих у техничком дијалогу, уз подршку мисије владавине права ЕУ- ЕУЛЕКС. Косово треба да остане у потпуности посвећено наставку нормализације односа са Србијом и примени свих договора постигнутих у дијалогу. Косово треба да до краја примени Први споразум, нарочито о полицији, правди и општинским изборима.

Први споразум је у северном Косову примљен са отпором. Суздржаност и инклузивни приступ Приштине, заједно са позитивном улогом коју је одиграо Београд, спречили су ескалацију. Након Првог споразума, српске полицијске станице на северном Косову су затворене; полицијски службеници запослени на Косову више не примају плату из Србије; српски судови су стали са поступањем по кривичним предметима на Косову; општинске скупштине у четири северне општине су распуштене. Општински избори заказани за новембар одржаће се и на северном Косову. Важно је да се ови избори одрже на уредан начин и да сви који испуњавају услове да гласају учествују и остваре своја демократска права. 19. септембра је један припадник ЕУЛЕКС убијен у нападу на ЕУЛЕКС конвој у северном Косову. Руководство и Косова и Србије осудили су најтежим речима осудили овај напад.

Косово је извршило значајне реформе политике мера. У априлу су Комисија и Високи представник Европске уније за спољне послове и безбедносну политику потврдили¹ да је Косово остварило краткорочне приоритете владавине права, јавне управе, заштите мањина и трговине како је утврђено у студији² изводљивости из октобра прошле године. У априлу је Комисија дала препоруку Савету да потпише и закључи оквирни споразум којим се Косову дозвољава да учествује у програмима Европске уније.

У децембру, Косово је постало чланица Европске банке за реконструкцију и развој. У јуну је потписало оквирни споразум са Европском инвестиционом банком, а Развојна банка Савета Европе се сагласила да јој се Косово придружи. У фебруару је Савет за регионалну сарадњу одлучио да измени свој статут како би омогућио Косову да постане учесник на равноправној основи са осталима.

Дијалог о визној либерализацији даље заузима веома високо место на политичкој агенди Косова. Приштина је уложила напор да обезбеди напредак. У фебруару је Комисија усвојила свој први извештај о косовском испуњавању захтева из плана за визној либерализацији.³ Косово је у априлу усвојило Акциони план за визну либерализацију. До данас су одржана три састанка виших функционера. Косово је, у тесној сарадњи са Комисијом, Канцеларијом ЕУ у Приштини и мисијом ЕУЛЕКС,

---

¹ JOIN(2013) 8 final

² COM(2012) 602 final

³ COM(2013) 66 final

остварило napредак na измени прописа следећи препоруке из извештаја. Потребни су додатни напори у том погледу. Косово треба и да се усредсреди на примену прописа.

Широки политички консензус о европској перспективи Косова допринео је да процес приближавања добије замах. Национални савет за европске интеграције је такође остварио свој циљ. Важно је да се овај консензус одржи и даље прошири. Ови напори треба да буду кључни допринос за преговоре о Споразуму о стабилизацији и придруживању.

Студија изводљивости Европске комисије садржи приоритетне области на које Косово треба да се усредсреди да би испунило обавезе из Уговора о стабилизацији и придруживању. То су владавина права, правосуђе, јавна управа, изборна реформа и Скупштина, људска и основна права, заштита мањина, трговина и унутрашње тржиште и фитосанитарна и ветеринарска питања.

Што се тиче **политичких критеријума**, влада Косова је повећала свој капацитет за решавање приоритета у процесу интеграције у Европу. Да има овај капацитет влада је показала остварењем краткорочних приоритета из студије изводљивости и у припремама за преговоре за закључивање Споразума о стабилизацији и придруживању. Осим тога, предузети су кораци да се побољша надзор Скупштине над радом владе. Међутим, одлука Скупштине да се води расправа о исходима судских случајева био је корак назад у косовским напорима да оснажи своје институције демократске владавине.

Косово је показало да је решено да оствари резултате у борби против организованог криминала и корупције, између осталог и тако што је покренуло истраге и ојачало законодавни оквир. Први кораци су предузети да се у овој области произведе усклађена статистика. Косово је наставило добро да сарађује са мисијом ЕУЛЕКС. У правосудном систему су спроведене важне реформе. Доследно спровођење реформи биће битно за остварење позитивних промена и мораће пажљиво да се прати. У јануару су закони о судовима и гоњењу ступили на снагу, и увели нове судске и тужилачке структуре. Очекује се да нови законодавни оквир допринесе независности, делотворности, одговорности и непристрасности правосудног система. Осим тога, Косово је наставило реадмисију лица из држава чланица.

Поступајући по препорукама из студије изводљивости, Скупштина је изменила чланове Кривичног законика о кривичној одговорности медија и заштити новинарских извора. Савет за праћење спровођења, који је окупио органе Косова и Српску православну цркву, је основан и добро функционише. Почело је и јавно емитовање на српском језику. Именован је нови повереник за језик и његова канцеларија је почела да врши своју функцију. Буџет и кадар Заштитника грађана су се повећали тако да ова институција сада може да обавља своју улогу заштитника добре владавине и људских права на Косову.

Косову још увек треба да се постара да се *изборна реформа* заврши, и да законодавни оквир буде одраз најбоље праксе у ЕУ. *Скупштина* треба да добије шансу да врши надзор над извршном влашћу тако што ће вршити бољи преглед нацрта закона и пратити и примењивати политике и законе. Влада треба да обезбеди одговарајуће учешће у раду Скупштине. Побољшала се финансијска независност Скупштине, али су потребни даљи кораци (на пример побољшање пословника о раду и прописа о Скупштини) да би се повећала њена финансијска и административна независност.

Што се тиче *владавине права*, Косово треба да пружи конкретне доказе о резултатима борбе против организованог криминала и корупције као приоритетног питања, и да оснажи прописе и њихову примену. Косово треба да још да побољша поузданост статистике у овим областима. Косово треба активно да пружа подршку мисији

ЕУЛЕКС у вршењу свог мандата, укључујући Специјалну истражну радну групу. Косово постепено преузима све више одговорности од мисије ЕУЛЕКС. Структурни дијалог о Владавини права је за Косово и ЕУ трибина од битног значаја за анализу напретка у том смислу.

Политичко мешање у рад *правосуђа* остаје озбиљна брига. Правосудни и тужилачки савети треба снажније да реагују на нападе судија, тужилаца и правосудне институције. Скупштина и влада треба то исто да раде. Неопходне су одговарајуће безбедносне и мере заштите за судије и запослене у суду, као и тужиоце, сведоке и подносиоце тужбе. Косово треба да настави да предузима мере за смањење укупног броја заосталих предмета, у шта спада и извршење судских пресуда, и да се постара да се суђења одржавају у одговарајућим просторијама и у складу са судским процедурама. Запошљавање судија и тужилаца припадника мањина у складу са законодавним оквиром треба да се настави. Косово треба да се постара да специјално тужилаштво надлежно за случајеве организованог криминала, ратне злочине и корупцију задржи своје надлежности.

Што се тиче *јавне управе*, Косово треба да се усредсреди на спровођење прописа, стратегије и акционог плана, што захтева снажно политичко вођство. Професионализам државне службе треба да се унапреди, а припадници мањина да буду добро заступљени у складу са прописима. Политичко мешање у запошљавање и именовање запослених у јавном сектору треба да престане. У области *људских и основних права*, сложен и преклапајући институционални механизам за њихово подстицање и заштиту треба поједноставити. Треба уложити више напора у истраживање и гоњење физичких напада на новинаре. Исто важи и за насилне инциденте против лезбејки, гејева, бисексуалне, трансродне и интерсексуалне (ЛГБТ) заједнице. Треба постићи напредак и на остварењу имовинских права, на пример смањивањем броја заосталих предмета и бољим извршењем судских и административних одлука. Прописе о заштити личних података треба боље примењивати. Скупштина треба да створи одрживе механизме дугорочног финансирања за јавне емитере; још увек треба именовати чланове њихових одбора.

Што се тиче *заштите мањина*, треба применити прописе о културној баштини и Српској православној цркви. Локалним органима треба пружити још подршке да наставе процес децентрализације. Стратегије и акционе планове за заједнице Рома, Ашкала и Египћана треба енергично спровести, јер је положај ових мањина на терену и даље предмет велике забринутости. То је такође важно у контексту процеса визне либерализације. Нападе мотивисане припадношћу неком ентитету или вероисповести треба истражити, гонити и починиоце привести правди.

Што се тиче **економских критеријума**, Косово је донекле остварило напредак на успостављању функционалне тржишне економије. Знатне реформе и инвестиције су потребне да би оно могло да се у дугом року избори са конкурентским притиском и тржишним силама.

Економска ситуација пуна изазова у региону и ЕУ почела је негативно да утиче на привреду Косова, иако у мањој мери него у другим земљама у региону. БДП Косова порастао је за 2.5% у 2012. Фискална политика се промишљено води а извршење буџета се одвија како треба. Уведено је законски обавезујуће фискално правило, које треба да се примени до 2014. Незапосленост је и даље веома висока. На Косову се наставило са значајним улагањима у инфраструктуру.

Стални напори су потребни у циљу пружања потпоре макроекономској стабилности и побољшању положаја у друштву. Косово треба да побољша своју конкурентност и

пословно окружење, и да подупре приватни сектор да би се смањила незапосленост. Ваљано пословно окружење захтева увођење нових мера за борбу против слабе владавине права и корупције. Приватизација треба да се настави. Неформални сектор и даље је значајан изазов.

Приоритети у области **Европских стандарда** треба да се реше у контексту преговора о Споразуму о стабилизацији и придруживању. Косово је довршило реструктурирање Министарства трговине и индустрије да би могло делотворно да преговара о деловима споразума који се тичу трговине и урадило је анализу утицаја. Осим тога, Косово улаже напоре у припреми пописа пољопривреде.

У погледу *питања трговине и унутрашњег тржишта*, побољшање пословне статистике на Косову је од битног значаја. Косово треба да настави да примењује законодавни оквир за трговину, конкурентност и унутрашње тржиште. Косово треба да појача напоре у неколико *фитосанитарних и ветеринарских области* које утичу на безбедност хране, као што је утврђено у студији изводљивости. У енергетском сектору, треба уложити веће напоре у стављање електричне централе Косово А ван рада. Усредсређеност на приоритете студије изводљивости, на припреме за преговоре за договор са ЕУ и на дијалог за либерализацију виза утицала је на напредак у осталим секторима.

Турска

Турска је земља кандидат и стратешки партнер за Европску унију. Са својом великом, динамичном привредом, Турска је значајан трговински партнер за ЕУ и драгоцен компонента конкурентности ЕУ у читавој Царинској унији. Турска има стратешки положај, и у погледу енергетске безбедности, и има важну улогу у региону. Комисија истиче значај текуће сарадње и дијалога о питањима спољне политике. Исто тако, ЕУ остаје важно упориште за економске и политичке реформе у Турској. Догађаји везани са Гези парк истакли су значај ширег унапређења дијалога са свим чиниоцима у политичком животу и друштву и потребе да се у пракси поштују основна права.

Позитивна агенда, лансирана 2012, и даље је ослонац и допуна преговора о приступању са Турском путем унапређење сарадње у једном броју области од заједничког интереса. Иако је дала неке позитивне резултате, она није замена за преговоре. Пун потенцијал односа између ЕУ и Турске најбоље се достиже у оквиру активног и веродостојног процеса приступања. Овај процес остаје најадекватнији оквир за подстицање реформи у вези са ЕУ, за развој дијалога о питањима спољне и безбедносне политике, јачање конкурентности привреде и све већу сарадњу у области енергетике и правде и унутрашњих питања. Приступни преговори треба поново да добију замањ, уз поштовање обавеза ЕУ и установљених услова. У том смислу, отварање поглавља 22 – Регионална политика, после више од три године застоја у преговорима, представља значајан корак. Турска може да убрза темпо преговора тако што ће испунити мерила, захтеве Оквир за преговоре и поштовати уговорне обавезе према ЕУ, укључујући потпуну примену Допунског протокола уз Споразум о придруживању, без дискриминације, према свим државама чланицама.

Неуједначена слика се помаља из догађаја који су се одиграли за последњих дванаест месеци у Турској што се тиче **политичких критеријума**. Наставило се са улагањем напора у значајне реформе. Четврти пакет правосудне реформе усвојен у априлу подиже степен заштите основних права, укључујући слободу изражавања и борбу против некажњивости у случајевима мучења и малтретирања. Влада је започела мировни процес са циљем да оконча тероризам и насиље на југоистоку земље и утре пут за разрешење курдског питања. Овај процес све стране треба да воде у доброј

намери. Најављеним мерама из пакета демократизације који је представљен у септембру 2013. предвиђа се наставак реформи у низу важних питања, укључујући употребу других језика осим турског, права припадника мањина и измене садашњег високог цензуса за представљање у парламенту и финансирање политичких партија, што би требало да повећа плурализам. Напредак на сарадњи са опозиционим странкама и примена у складу са европским стандардима је кључ.

Скупштински одбор за помирење међу странкама, који је основан да сачини нацрт новог устава, наставио је са радом и постигао сагласност о једном броју чланова. Тај рад треба да се настави у духу компромиса. Са усвајањем целовитог закона о странцима и међународној заштити, направљен је значајан искорак ка одговарајућој заштити лица која траже азил. Осим тога, наставило се са улагањем напора у циљу заштите женских права, и то путем примене Закона о заштити породице и спречавања насиља. Установа заштитника права је основана и већ активно ради на остварењу своје улоге. Национална институција за људска праватакође ради.

Осим тога, одржава се више расправа него раније о темама које су сматране за осетљиве, укључујући ту и курдско питање, улогу војске, јерменско питање или индивидуална права без обзира на полну оријентацију. Демократска дебата се шири, посебно путем друштвених медија, и осим тога, изражава се и ван оквира традиционалне политике странака, укључујући и демонстрације. У том смислу је талас протеста из јуна и резултат шире демократске реформе до које је дошло у последњих десет година и појаве живог и разноликог грађанског друштва које треба поштовати и систематичније питати за мишљење на сваком нивоу одлучивања, без обзира на то ко има већину у скупштини.

Даљи напредак је, међутим, заустављен различитим факторима који не јењавају. Политичка клима је још увек обележена поларизацијом и одсуством смисла за компромис. Влада има тенденцију да се искључиво ослања на парламентарну већину када се доносе закони и одлуке, па и о друштвено осетљивим питањима, при чему се не консултује и не води довољно дијалог са главним актерима. Тензије и фрустрације које због тога настају, на крају су доживеле врхунац у мају и јуну поводом контроверзног пројекта градског планирања у Гези парку у Истанбулу и прелиле се у велике протесте у многим другим градовима. Покушаји да се досегну демонстранти су били ограниченог домета и пали су у сенку прекомерне силе коју је користила полиција, поларизованог језика и свеукупног одсуства дијалога. Због тога је у конфронтацијама шест људи изгубило живот и више од 8.000 је повређено. Закључак инспекције које је спровело Министарство унутрашњих послова био је да је полиција користила несразмерну силу против демонстраната у мају и јуну.

Талас протеста у јуну обележен је једним бројем питања које треба под хитно решити. Што се тиче полиције и прекомерне употребе силе, управна и судска истрага која је покренута треба да се спроведе до краја у складу са судском праксом Европског суда за људска права и одговорни треба да одговарају. Прописи о успостављању комисије за праћење спровођења закона као независног надзорног тела за полицијска кривична дела треба да се усвоји и примењује у складу са европским стандардима. Министарство унутрашњих послова је направило први позитиван корак издавањем циркуларних обавештења о регулисању понашања припадника полиције у току демонстрација. Међутим, целокупни законодавни оквир и пракса о интервенцији полицијских снага треба да се усклади са европским стандардима тако да се у свим околностима гарантује поштовање људских права, нарочито, права на слободу окупљања.

Кључне одредбе турског законодавног оквира и њихово примењивање од стране припадника правосуђа и даље гуши слободу изражавања, па и слободу медија.

Власничка структура турских медија, где превладавају велике индустријске групације, у комбинацији са с времена на време претећим изјавама високих функционера и упозорењима које дају органи власти, ствара широко заступљену самоцензуру у медијима, као што може да се види када главни медији нису извештавали о јунским протестима. Оваква клима је такође довела до давања отказа новинарима и њихових оставки.

Рестриктивно тумачење законских одредаба о изазивању јавне мржње довело је до бројних осуда јавних личности за критичке примедбе о вероисповести. Нејасна дефиниција припадности оружаних организација у кривичном законодавству и даље је извор великог броја хапшења и кривичног гоњења. Један законодавни оквир усклађен са ЕСЈЛ тек треба да се успостави о питањима вере и приговора савести. Треба уложити знатне напоре у делотворно гарантовање права жена, деце и лезбејки, гејева, бисексуалних, трансродних и нтерсексуалних (ЛГБТ) особа. Насиље у породици, повремена убиства из части и питање раног и присилног уласка у брак и даље су предмет озбиљне забринутости. Турска треба да обезбеди пуно поштовање свих имовинских права, укључујући и оних верских заједница које нису муслиманске.

Ови недостаци треба да се отклоне и четврти пакет правосудне реформе адекватно примени у складу са европским стандардима. Власти треба да увећају напоре на заштити других основних права и слобода тако да сви грађани могу да остварују своја права без ометања. Мере најављене у демократизационом пакету носе визију напретка за одређен број ових питања.

Ова питања истичу значај за ЕУ да увећа свој ангажман са Турском на основним правима. Напредак у преговорима за приступање и напредак у политичким реформама у Турској су две стране истог новчића. У интересу је и Турске и ЕУ да се мерила за отварање поглавља 23 - *Правосуђе и основна права*, и 24 – *Правда, слобода и безбедност* договоре и саопште Турској што пре са циљем да се омогући отварање преговора о ова два поглавља. Ово би у значајној мери допринело обезбеђивању да ЕУ и њени стандарди остану мерила реформи у Турској.

Имајући у виду неопходне реформе, целокупни процес одлучивања, како на националном тако и локалном нивоу, треба да се води уз структурисаније и систематичније консултовање са грађанским друштвом. Од битног је значаја да се реформише постојећа законодавна средина и да се учини повољнијом за развој организација цивилног друштва уопште. На пример, процена утицаја окружења треба да се изврши уз пуно поштовање правних тековина ЕУ. Главни инфраструктурни пројекти више не треба да буду изузети. Тражење мишљења релевантних актера грађанског друштва у другим областима политике такође треба снажно охрабривати.

Потписивање *споразума о реадмисији између ЕУ и Турске и истовремени почетак визног дијалога* први су корак у визној либерализацији, који може да да замах односима између ЕУ и Турске и донесе конкретне користи за обе. Важно је да се ова два процеса крећу напред и да се поступак потврђивања споразума о реадмисији у Турској брзо приведе крају у циљу његове пуне и делотворне примене.

Када је реч о *спољној политици*, Турска је наставила да игра важну улогу у свом ширем суседству, на пример проширила је активности као новопечени донатор на Рогу Африке, пружа подршку Северној Африци у транзицији, и унапређује сарадњу са Авганистаном и Пакистаном, као и међу њима. Има посебно значајну улогу у Сирији јер подржава развој уједињеније опозиције и пружа виталну хуманитарну помоћ великом броју Сиријаца који беже из своје земље. Такође је наставила да пружа практичну подршку Е3+3 преговорима са Ираном. Потврђивање међувладиног

споразума о Трансанатолском гасоводном пројекту (ТАНАП) између Турске и Азербејдана је био значајни допринос за остварење циља промоције веће европске енергетске безбедности путем јужног енергетског коридора. Редовни политички дијалог између ЕУ и Турске наставио је да се интензивира, обухватајући како међународна питања од заједничког интереса као што су Блиски исток и Централна Азија, тако и глобална питања борбе против тероризма и забране кријумчарења оружја. Турска је наставила своју политику ангажовања на Западном Балкану, и путем свог активног учешћа у Процесу сарадње у Југоисточној Европи и дајући свој допринос војној, полицијској и мисији владавине права које ЕУ предводи у Босни и Херцеговини и Косову.

Турска је наставила да изражава подршку за наставак преговора са циљем да се дође до поштеног, целовитог решења и одрживог разрешења *кипарског питања* уз добронамерно посредовање Уједињених нација. Вољност Турске и Грчке да прихвате контакте са главним преговарачима две заједнице представља позитиван корак који би потенцијално могао да буде потпора процесу помирења.

ЕУ је такође истакла значај напретка на нормализацији односа између Турске и свих држава чланица ЕУ, укључујући Републику Кипар. У том погледу, позвала је Турску да престане да блокира приступ држава чланица међународним организацијама и механизмима. Осим тога, ЕУ је још једном истакла сва суверена права држава чланица ЕУ, у која, између осталог, улазе и право на склапање билатералних споразума, и на истраживање и експлоатацију својих природних ресурса, у складу са правним тековинама ЕУ и међународним правом, укључујући Конвенцију УН о праву мора.

У том контексту, у закључцима Савета од 11. децембра 2012, ЕУ је констатовала са дубоким жаљењем да Турска, упркос понављаним позивима, и даље одбија да испуни своје обавезе на пуну, недискриминаторну примену Додатног протокола уз Споразум о придруживању према свим државама чланицама, и да није уклонила све рестрикције о пловилима и летелицама регистрованим на Кипру или чија је последња лука била на Кипру. ЕУ је истакла да би испуњење ове обавезе могло да представља значајан подстрек за процес преговарања. У одсуству напретка по овом питању, ЕУ ће задржати своје мере из 2006, које ће имати стални ефекат на целокупан напредак преговора. ЕУ ће наставити да пажљиво прати и анализира напредак остварен по свим питањима из декларације Европске заједнице и држава чланица од 21. септембра 2005. Напредак се сада очекује без даљег одлагања.

У складу са Преговарачким оквиром и претходним Европским саветом и закључцима Савета, Турска треба да се недвосмислено обавезе на добре суседске односе и на мирно решавање спорова у складу са Повељом Уједињених нација, уз обраћање, ако је неопходно, Међународном суду правде. У том контексту, ЕУ је још једном изразила озбиљну забринутост и затражила од Турске да избегава сваку врсту претње или поступка усмереног против неке државе чланице, или извор неслагања или поступке, који би могли да шкоде добрим суседским односима и мирном решавању спорова.

ЕУ је поздравила чињеницу да се настављају иницијативе сарадње између Грчке и Турске у циљу унапређења билатералних односа. Најновија 55. рунда експланаторних разговора у циљу разграничења епиконтиненталног појаса одржана је у септембру. Грчка и Кипар су званично поднели жалбу против Турске за повреду њихових територијалних вода и ваздушног простора, укључујући прелете преко грчких острва.

У погледу **економских критеријума**, Турска је функционална тржишна економија. Требала би да буде способна да се избори са конкурентским притиском и тржишним

силама унутар Уније у средњем року, под условом да убрза темпо примене свог програма целовите структурне реформе.

Након снажне стопе раста од око 9% у претходне две године, раст БДП у Турској се успорио на 2.2% у 2012. Уједно је дошло до ребаланса раста из домаће потрошње на спољну трговину, привременог смањења дефицита текућег рачуна, пада инфлације. У првој половини 2013, раст БДП је поново ојачао на 3.7%. Истовремено, дефицит текућег рачуна је поново порастао а потрошачке цене су поново почеле да расту. Јавни дуг као удео БДП наставио је да опада и сада је очигледно мањи од 40%. Од маја, услед домаћих и светских фактора, финансијска тржишта трпе притисак који је произвео тренутну реакцију централне банке са циљем да се стабилизује курс и обузда одлив капитала.

Скорашњи турски економски учинак одраз је како високог потенцијала тако и сталне привредне неравнотеже. На спољној страни, због ослањања на стални прилив капитала за финансирање великог структурног дефицита текућег рачуна Турска је осетљива на промене у глобалном расположењу за ризик, што доводи до великих флукуација курса и циклуса у којем се смењују циклуси раста и пада економске активности. Та осетљивост може се решити мерама за повећање домаће штедње, а фискална политика ће у том смислу имати важну улогу. Усвајањем фискалног правила повећала би се транспарентност буџета, обезбедило фискално упориште и повећала веродостојност. Релативно висока инфлација и даље је главни изазов. Промена равнотеже у корпусу макроекономске политике био би од користи у циљу растерећења монетарне политике. У средњем или дужем року је од битног значаја да се побољша функционисање тржишта робе, услуга и рада путем структурних реформи у циљу повећања међународне конкурентности.

Текућа анкета о функционисању **Царинске уније** између ЕУ и Турске важна је прилика за размишљање и дискусију о неопходној модернизацији овог кључног инструмента у односима између ЕУ и Турске, са циљем да се оживе перформансе трговине на обе стране и економска интеграција.

Имајући у виду даљи развој потенцијала Турске као енергетског средишта, као и заједничке енергетске изазове које дели са ЕУ, важно је да се унапређени дијалог развија о свим питањима од заједничког интереса.

У погледу **способности да преузме обавезе чланства**, Турска је наставила да се усклађује са правним тековинама ЕУ. Остварен је добар напредак у домену слободног кретања роба; финансијских услуга; енергетике; регионалне политике и координације структурних инструмената; науке и истраживања; и образовања. Дошло је до значајног развоја у погледу успостављања законодавног оквира у области миграција и азила. Законодавни оквир против финансирања тероризма се побољшао. Нови прописи о струји су ову област у великој мери ускладили са правним тековинама ЕУ. Комисија је извршила процену напретка оствареног у оквиру радних група оформљених у складу са Позитивном агендом и обавестила Турску и државе чланице за које мере сматра да су остварене. Комисија је осим тога потврдила напредак остварен у погледу важних захтева у вези са правосуђем и основним правима. Остварен је ограничен напредак у неким поглављима, укључујући у јавним набавкама, политици конкуренције и развоју села, безбедности хране, ветеринарској и фитосанитарној политици и опорезивању.

Свеобухватни напори треба да се наставе у области права о заштити интелектуалне својине, пољопривреди и развоју села, безбедности хране, ветеринарској и фитосанитарној политици, социјалној политици и запошљавању, заштити животне средине и климатским променама као и заштити потрошача. Значајан наставак

напретка потребан је у правосуђу и основним правима и правди, слободи и безбедности. Усклађивање законодавства треба вршити посебно у јавним набавкама, политици конкуренције и опорезивању. Турска треба да развије своје институционалне капацитете, посебно у поглављима о привредном праву, транспорту, као и регионалној политици и координацији структуралних инструмената.

Исланд

Након општих избора одржаних 27. априла 2013, влада је одлучила да обустави преговоре о приступању ЕУ и навела да се преговори неће наставити осим ако се не одобре на референдуму. Исландски одбор за преговарање са ЕУ је распуштен. Ова одлука значи да је процес приступања заустављен. Влада је навела да ће извршити процену статуса преговора који су до тада вођени, као и догађајима у ЕУ, и да ће резултате поднети исландској скупштини на дискусију у наредним месецима.

Исландске власти су престале да достављају прилоге за овај извештај под новом владом. Извештавање Комисије у оквиру овог Саопштења прилагођено је тој чињеници, при чему је у обзир узет период извештавања од септембра 2012. до формирања нове владе у мају 2013.

До данас, отворено је 27 преговарачких поглавља, од чега је 11 привремено затворено. Знатан напредак је остварен у том погледу у току извештајног периода са 9 отворених и 1 привремено затвореним поглављем. Исланд је значајан партнер за ЕУ кроз чланство у Европском економском простору, његовим учешћем у Шенген зони, као и због заједничких интереса у области обновљиве енергије и климатских промена и у смислу стратешког значаја арктичке политике ЕУ.

Као добро успостављена и функционална демократија, Исланд наставља да у потпуности испуњава **политичке критеријуме** за чланство у ЕУ.

У погледу **економских критеријума**, Исланд може да се сматра за функционалну тржишну економију.

Рестрикције у кретању капитала су значајна препрека за инвестиције и раст. Уклањање те контроле уз очување стабилности курса остаје главни изазов. Ад-хок група за уклањање контроле капитала, укључујући експерте из Европске централне банке, Комисије и Међународног монетарног фонда, основана је у јуну 2012 на захтев Исландске владе, у оквиру приступања, да изврши процену изгледа за уклањање ове контроле.

У погледу **Инструмента за предприсупну помоћ (ИПА)** за Исланд, имајући у виду његову сврху и владину одлуку о преговорима о приступању, Комисија је суспендовала припремни рад на ИПА II. Комисија неће потписивати нове уговоре из ИПА I. Што се тиче пројеката за које су уговори већ потписани, Комисија врши процену сваког пројекта појединачно заједно са исландским властима да би могла да утврди који ће се пројекти наставити.

Исланд је већ досегао **високи ниво усклађености** у значајном броју области политике из правних тековина ЕУ, углавном због свог чланства у Европском економском простору. Додатни кораци ка усклађивању направљени су у извештајном периоду, укључујући следеће области политике: слободно кретање роба, привредно право, јавне набавке, информативно друштво и медији и политика превоза.